

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.
«_____» _____ 2022 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

на тему:

**Роль краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького
туризму в Україні**

Виконавець: здобувач вищої освіти групи 501Бз Родняна Анастасія Віталіївна

Науковий керівник: к. пед. н., доцент кафедри міжнародного туризму та
країнознавства **Фокін Сергій Павлович**

Нормоконтролер: _____
(підпис)

Борисюк Оксана Анатоліївна
(П.І.Б.)

КИЇВ – 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства
Спеціальність: 242 «Туризм»
ОПП: «Туризмознавство»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедру

_____ Дудник І.М.
« ____ » _____ 2021р.

ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Радяної Анастасії Віталіївни
(прізвище, ім'я, по батькові в родинному відмінку)

1. Тема дипломної роботи: «Роль краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні», затверджена наказом ректора № 2532 /ст від «16» листопада 2021 р.

2. Термін виконання роботи: з «17» січня 2021 р. по «24» лютого 2022 р.

3. Вихідні дані до роботи: дослідження має теоретичний і практичний характер, виконане на основі аналізу фахової літератури, інформаційних ресурсів мережі Інтернет, періодичних видань.

4. Зміст дипломної роботи:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ ТА КРАЄЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

РОЗДІЛ 3. РОЛЬ КРАЄЗНАВСТВА У РОЗВИТКУ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: Рис.1.1. Етапи розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні.

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін Виконання	Відмітка про виконання
1.	Узгодження плану роботи	22.11.-23.11 2021 р.	Виконано
2.	Обґрунтувати об'єкт, предмет дослідження, сформулювати завдання і мету. Написати вступ.	01.12. – 03.12. 2021 р.	Виконано
3.	Проаналізувати різноманітні джерела інформації щодо теоретичних засад розвитку туризму в регіоні Написати перший розділ.	04.12. – 28.12. 2021 р.	Виконано
4.	Проаналізувати сучасний розвиток туризму в Закарпатській області. Написати другий розділ роботи.	10.01. – 22.01. 2022 р.	Виконано
5.	Розглянути перспективні напрями та інноваційні туристичні проєкти в Закарпатській області. Написати третій розділ роботи.	23.01. – 08.02. 2022 р.	Виконано
6.	Узагальнити результати проведеного дослідження, сформулювати висновки	09.02. – 12.02. 2022 р.	Виконано
7.	Подання електронних версій роботи на нормоконтроль та антиплагіатну перевірку.	13.02. – 15.02. 2022 р.	Виконано
8.	Доопрацювання роботи за результатами передзахисту.	16.02. – 18.02. 2022 р.	Виконано
9.	Подання завершеної роботи на кафедру.	20.02. 2022 р.	Виконано
10.	Захист дипломної роботи.	24. 02.2022 р.	Виконано

7. Дата видачі завдання: «22» листопада 2021 р.

Науковий керівник дипломної роботи _____
(підпис керівника)

Фокін С.П.
(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис випускника)

Радняна А.В.
(П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи « Роль краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні»: 61 сторінки пояснювальної записки та 39 використаних джерела.

Мета роботи визначити роль краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні.

Об'єкт даного дослідження: дитячо-юнацький туризм.

Предмет дослідження: роль краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні.

Під час написання дипломної роботи мною будуть використані наступні **методи дослідження:**

- загальнонаукові методи системного аналізу
- діалектичний підхід до розгляду досліджуваних проблем
- історичний метод, формально-логічний, діалектичний.

Інформаційна база дослідження. У роботі використано фахову літературу з проблеми дослідження, інформаційні ресурси мережі Інтернет, періодичні видання.

Область застосування результатів роботи: результати роботи можуть бути застосовані в реалізації програми розвитку туризму в Україні, в обґрунтуванні використання її значного рекреаційно-туристичного потенціалу.

Матеріал дослідження може бути корисним у навчальному процесі під час вивчення дисциплін «Туристичне краєзнавство», «Організація туристичних подорожей», «Організація рекреаційної діяльності», «Спортивний туризм», «Організація екскурсійної діяльності» та ін.

Структурна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

ВНУТРІШНІЙ ТУРИЗМ, НАЦІОНАЛЬНИЙ ТУРИЗМ, РОЗВИТОК, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	10
1.1 Теоретико-методологічні засади організації дитячо-юнацького туризму	10
1.2. Історичні аспекти розвитку дитячо-юнацького туризму у світі	21
1.3. Історичні аспекти розвитку краєзнавства в Україні	27
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ ТА КРАЄЗНАВСТВА В УКРАЇНІ	35
2.1. Структура і територіальна організація дитячо-юнацького туризму в незалежній Україні.....	35
2.2. Краєзнавство як складова частина дитячо-юнацького туризму.....	39
2.3. Проблеми розвитку ДЮТ та краєзнавства в Україні.....	42
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ КРАЄЗНАВСТВА У РОЗВИТКУ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	47
3.1. Подальші шляхи розвитку ДЮТ та краєзнавства в Україні.....	47
3.2. Перспективи розвитку ДЮТ та краєзнавства в Україні	52
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Сфера туризму є вагомим складником соціальної стратегії держави, спрямованої на формування освітнього та культурного рівня життя населення, а також забезпечення відновлення життєвих сил людини та раціонального використання вільного часу.

Дитячо-юнацький і молодіжний туризм здебільшого відноситься до соціального туризму, так як держава оплачує значні витрати по його розвитку і є його регулятором і контролером одночасно. При цьому фахівці вважають, що в перспективі дитячий і молодіжний туризм може і повинен стати одним з пріоритетних напрямків розвитку туризму в Україні.

Економічні переваги даного виду туризму пов'язані з тим, що школярі, студенти найчастіше подорожують організованими групами, поїздки повторюються щорічно, що в свою чергу полегшує планування бізнесу.

З соціальної точки зору, дитячо-юнацький та молодіжний туризм - прекрасна можливість ознайомитися з культурно-історичною спадщиною своєї країни та інших держав, глибше дізнатися її.

Безумовно, туризм як форма активного відпочинку корисний дітям і молоді: він збагачує новою інформацією, розвиває інтелект, формує духовний вигляд людини, її характер, життєві цілі і принципи, любов до Батьківщини, природи, праці. З іншого боку, він виховує естетичні почуття молодого покоління, пропонуючи яскраві враження. Також він закладає основи здорового способу життя.

Можна з упевненістю сказати, що дитячо-юнацький туризм - один з ключових способів передачі новому поколінню життєвого досвіду, накопиченого людством, і матеріально-культурної спадщини, формування ціннісних орієнтацій, морального оздоровлення та культурного розвитку нації, а також один із шляхів соціалізації особистості.

Економічні відносини, що існують в даний час в нашій країні, загострили проблеми в дитячо-юнацькому туризмі, вимагають змін в підходах і механізмах організації діяльності з розвитку масового дитячого туризму. До початку 1990-х

років питаннями дитячого туризму займалася в основному система освіти. Сьогодні дитячий туризм розвивають і комерційні фірми, і громадські об'єднання. При цьому особлива увага повинна бути приділена системі управління дитячо-юнацьким туризмом.

Зважаючи на аналіз туристсько-краєзнавчої діяльності як важливої та соціально значимої складової рекреаційної діяльності дає право стверджувати, що дитячо-юнацький туризм в Україні є специфічною територіальною рекреаційною системою (TRC) - соціальною географічною системою, яка складається із двох взаємопов'язаних підсистем: підсистеми «Об'єкт туристсько-краєзнавчої діяльності», яка включає ресурсно-туристський потенціал території України, кадровий потенціал системи дитячо-юнацького туризму, матеріально-технічну базу, органи управління системою дитячо-юнацького туризму в Україні та підсистеми «Суб'єкт туристсько-краєзнавчої діяльності» - основної ланки системи - дітей та юнацтва, що вибрали туристсько-краєзнавчу діяльність для задоволення своїх специфічних потреб у вихованні, оздоровленні, пізнанні навколишнього світу, фізичному розвитку.

Центр дитячо-юнацького туризму, як установа додаткової освіти, відноситься до сфери сприяння для розвитку дитини. Тут формується особливе освітнє, розвиваюче, співтворче середовище, орієнтоване на задоволення різноманітних інтересів і запитів особистості зі збереженням комплексності і поліфонізму освітніх областей, які можуть співіснувати і взаємопроникати в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності. Це галузі фізичної, оздоровчої, духовно-моральної культури, культури комунікації та дозвілля.

Важливість дитячо-юнацького туризму як засобу гармонійного розвитку та соціалізації дітей надзвичайно велика. Він реалізується у формі спортивного походу, експедиційних досліджень, суспільно корисних заходів з вивчення та охорони природної і культурної спадщини регіонів. Туризм є засобом формування ціннісних орієнтацій та виховання патріотизму, громадянської, етнічної та регіональної ідентичності, толерантності, поваги до способу життя та звичаїв інших народів.

Проблеми ролі краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні займають уми вчених вже протягом більше ста років. Так, серед вчених, що займаються цими питаннями необхідно виділити таких зарубіжних та вітчизняних авторів, як В.В. Абрамов, Г.П. Довженко, А.В. Єрко, О.В. Колотуха, А.А. Крючков, Т.З. Маланюк, Ш. Ковач, О.Я. Демідієнко, М.І. Соколов, С.П. Фокін, В.К. Федорченко, С. Юрченко, Б. Пангелов, І.Т. Скрипченко, О. Цибанюк, В.В. Тонкошкур, К.О. Шилкіна, Е.В. Щепанський та ін.

Об'єкт дослідження: дитячо-юнацький туризм.

Предмет дослідження: роль краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні.

Мета дослідження: визначити роль краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні.

Виходячи з цього, перед нами постали наступні **завдання:**

- розкрити теоретико-методологічні засади організації дитячо-юнацького туризму;
- вивчити історичні аспекти розвитку дитячо-юнацького туризму у світі та в Україні;
- розглянути історичні аспекти розвитку краєзнавства в Україні;
- дослідити структуру і територіальну організацію дитячо-юнацького туризму в незалежній Україні;
- описати краєзнавство як складову частину дитячо-юнацького туризму;
- виявити проблеми розвитку ДЮТ та краєзнавства в Україні;
- визначити подальші шляхи розвитку ДЮТ та краєзнавства в Україні;
- обґрунтувати перспективи розвитку ДЮТ та краєзнавства в Україні.

Методи дослідження. У процесі роботи були використані загальнонаукові методи системного аналізу, діалектичний підхід до розгляду досліджуваних проблем, історичний метод, формально-логічний, діалектичний, наукової абстракції, класифікації, порівняльного аналізу.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 59 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

1.1. Теоретико-методологічні засади організації дитячо-юнацького туризму

Проводячи ретроспективний аналіз дитячо-юнацького туризму, слід в першу чергу звертати увагу на його педагогічну складову. Суттєвим недоліком історико-педагогічних досліджень є те, що в історіографії використовують хронологічний підхід, а педагогічні системи залежать не від історичного періоду, а від характеру соціальних відносин і соціального замовлення, які є прямим наслідком того типу суспільства, в якому реалізується педагогічна технологія [6].

Виділяють три типи суспільства: традиційне (доіндустріальне), індустріальне і постіндустріальне. Туризм в доіндустріальному суспільстві не зачіпав дитячо-юнацький сегмент взагалі, він був привілеєм забезпечених чоловіків, як правило, не обтяжених зобов'язаннями у сфері суспільного виробництва.

Найбільший інтерес представляє для нас питання про те, що є дитячо-юнацький туризм. Суперечки про визначення дитячо-юнацького туризму з традиційних позицій, напрацьованих у вітчизняній педагогіці, відірвані від дійсності. Виходити необхідно з того, що дитячо-юнацький туризм має дуальну природу.

По-перше, дитячо-юнацький туризм - це подорожі та екскурсії дітей та юнацтва, в процесі яких реалізуються завдання освіти, виховання, всебічного розвитку, оздоровлення та психофізичної реабілітації особистості на основі використання туристичних ресурсів. По-друге, це сегмент туристичного ринку, орієнтований на дітей та юнацтво, туристичні послуги та продукти для якого створюють і реалізують його суб'єкти: туроператори (у якості яких можуть виступати навчальні заклади всіх рівнів акредитації, позашкільні заклади, дитячо-юнацькі організації, дитячі оздоровчі та молодіжні спортивно-оздоровчі табори,

туристичні бази, туристичні притулки, туристські клуби, федерація спортивного туризму тощо), екскурсійні бюро і турагенти.

Найбільший внесок у розвиток дитячо-юнацького туризму вносять навчально-виховні заклади різних типів. Істотною їх відмінністю від інших суб'єктів туристського ринку є те, що вони повинні надавати виключно послуги соціального туризму. Під соціальним туризмом розуміють туристичні послуги, орієнтовані на незаможні верстви населення, учнівську молодь, і ним займаються в більшості випадків некомерційні організації (профспілки, дитячі, молодіжні, релігійні організації) і фонди, що надають грантову допомогу для виготовлення туристичного продукту.

Практично дитячо-юнацький туризм може мати як комерційне, так і соціальне забарвлення відповідно до характеру ціноутворення на його послуги. Саме тому під дитячо-юнацьким туризмом слід розуміти сегмент туристичного ринку, орієнтований на дітей та юнацтво. Метою дитячо-юнацького туризму є всебічний розвиток, організація дозвілля, психофізична реабілітація та оздоровлення особистості. Досягнення мети забезпечується змістом дитячо-юнацького туризму, яке полягає в спеціально організованій, цілеспрямованій взаємодії особистості з природним і соціокультурним середовищами [11, с.151].

Виходячи з цього, його організаційними формами є: походи (одnodенні, багатоденні, статечні, категорійні, по рідному краю, батьківщині, за кордон), туристські поїздки (екскурсійні, розважальні, культурно-дозвільні, спортивні), екскурсії, туристські та оздоровчі табори, дитячі санаторії, туристські гуртки і клуби, туристські бази, туристські зльоти і змагання, туристські вечори, туристсько-краєзнавчі експедиції, краєзнавчі конференції.

Туризм це особливий вид діяльності з точки зору подорожей, у вільний від роботи час для задоволення потреб людини у фізичному і моральному вихованні, пізнанні навколишнього середовища, спілкуванні, відпочинку з використанням масового туризму в досягненні цілей туризму: оздоровчого, спортивного, культурно-освітнього, краєзнавчо-дослідницького, професійно-технічного і ділового та ін.

Дитячо-юнацький туризм та організований відпочинок - це невід'ємна частина рекреаційної та лікувально-оздоровчої діяльності регіону та важливий елемент системи безперервної освіти, який забезпечує додаткові можливості інтелектуального, фізичного духовного розвитку, а також розкриття творчих здібностей, набуття комунікативного досвіду у взаєминах з різними людьми.

Дитячий туризм - це подорожі, екскурсії організованих груп дітей віком від 7 до 14 років у супроводі керівника групи з туристським маршрутом з оздоровчо-рекреаційними, навчальними, пізнавальними, фізкультурно-спортивними та іншими цілями.

Юнацький туризм включає подорожі, екскурсії організованих груп осіб віком від 14 до 18 років у супроводі керівника за туристськими маршрутами з навчальними, пізнавальними, рекреаційно-оздоровчими, фізкультурно-спортивними та іншими цілями [7, с.32].

При організації туристської діяльності для дітей слід враховувати, що в дошкільному віці провідною діяльністю є гра.

В ході гри діти моделюють відносини, приміряють різні соціальні ролі, пізнають навколишній світ. Для дітей більший інтерес представляють екскурсії, що носять сюжетно-рольовий, ігровий характер. Діти з цікавістю відправляються в казкові подорожі і пригоди. Організовуючи туристський відпочинок дітей, слід пам'ятати, що у дошкільнят переважає мимовільна увага: їх приваблює нове, цікаве, незвичайне, яскраве.

Провідну роль в психічному розвитку дітей молодшого шкільного віку грає навчання. У процесі навчання відбувається формування пізнавальних та інтелектуальних здібностей, будується система відносин дитини з навколишнім світом. Тому туристська програма повинна включати елементи навчання. При цьому діти проявляють великий інтерес, якщо їх вчення проходить шляхом використання ігрового методу.

При організації подорожей слід пам'ятати, що вольові процеси молодших школярів розвинені слабо, тому не слід проводити тривалі походи, які передбачають високе фізичне навантаження. Фізичне навантаження повинна бути природнім. Зміст

подорожі має в більшій мірі впливати на емоційну сферу дитини, сприяти отриманню яскравих вражень, позитивних емоцій.

Туризм є однією зі сфер людської діяльності, що створює умови для особистісної ідентифікації. У туризмі можливі ситуації, що сприяють формуванню соціально-прийнятних рис особистості. У туристських подорожах присутні умови для повноцінного спілкування з однолітками, тут також можливі ситуації, пов'язані з подоланням труднощів і наданням допомоги. Туризм дозволяє відчувати свою самостійність і незалежність, що особливо важливо для дітей-підлітків. Важливість і значення дитячо-юнацького туризму розкриваються через його функції [41, с.193]:

- пізнавальну - діти набувають нових знань, використовують засоби туризму;
- комунікативну, що базується на обміні знаннями, цінностями, культурними концепціями;
- рекреаційну - туризм сприяє відновленню духовних, психічних і фізичних сил організму людини, втрачених в процесі життєдіяльності;
- аксіологічну, що реалізується за допомогою залучення учасників подорожі до світових цінностей, що сприяє духовному вдосконаленню особистості, естетичного розвитку;
- виховну, що сприяє формуванню і розвитку особистісних якостей дітей;
- культурну, що забезпечує збереження культурної спадщини і т.д.

Організація заходів дитячо-юнацького туризму передбачає участь педагогів з відповідною кваліфікацією, тобто наявністю підтверджених в установленому порядку професійних і загальних компетенцій працівника.

Педагог-організатор екскурсійної, туристської діяльності повинен мати такі якості: соціальний оптимізм, позитивну «Я-концепцію», мотивацію до педагогічної діяльності, ціннісні орієнтації, ціннісне самовизначення педагога, адекватну самооцінку, соціальну толерантність, емоційну стійкість.

До традиційних форм дитячого туристського відпочинку відносять:

- заміський відпочинок дітей;
- туристські поїздки всередині регіонального характеру і за кордон;
- туристичні походи;

- фестивалі та конкурси туристської атрактивності;
- екскурсія [30, с.27].

Заміський відпочинок дітей проходить в оздоровчих таборах, таборах профільного спрямування (спортивно-оздоровчі, оборонно-спортивні, туристські, еколого-біологічні, краєзнавчі, табори праці та відпочинку, технічні та ін.), оздоровчих центрах, закладах соціального обслуговування, закладах раннього розвитку дітей і т.д.

Установи дитячого відпочинку можуть бути стаціонарні та пересувні, що функціонують цілодобово або обмежені денним перебуванням на базі освітніх, спортивних, дозвіллевих установ, клубів за місцем проживання, організацій соціального обслуговування, санаторно-курортних установ.

До маловитратних форм організації відпочинку та оздоровлення дітей і підлітків відносять табори з денним перебуванням, наметові табори послуги, що надаються дітям в закладах відпочинку та оздоровлення, поділяють на наступні види:

- послуги із забезпечення сприятливих і безпечних умов і життєдіяльності дітей

(прийом і розміщення дітей; забезпечення необхідними меблями, постільним і т.д.; надання повноцінного харчування, контроль за його організацією і якістю; організація умов для дотримання норм особистої гігієни; забезпечення прання і необхідної санітарної обробки постільної білизни; організація дрібного ремонту одягу та взуття; прибирання житлових приміщень території закладу відпочинку);

- медичні послуги

(охорона здоров'я, надання медичної допомоги, профілактика захворювань, формування навичок здорового способу життя, контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних та протиепідемічних вимог);

- освітні послуги

(організація роботи дитячих студій, творчих гуртків; проведення вікторин, конкурсів, виставок, зустрічей з видатними діячами в певній галузі; організація

суспільно-корисної та педагогічно доцільної праці; проведення заходів з патріотичного, морального та естетичного виховання);

- психологічні послуги

(адаптація дітей до умов життєдіяльності; нормалізація психічного стану; психологічна корекція поведінки та ін.);

- юридичні послуги

(правова допомога та захист інтересів, пов'язаних зі споживанням послуг закладу відпочинку та оздоровлення; надання практичної допомоги в оформленні документів для обов'язкового страхування дітей на період їх перебування в закладі відпочинку; надання юридичної допомоги в отриманні грошової компенсації у разі шкоди, заподіяної дитині в закладі відпочинку);

- послуги з організації культурно-дозвілдової діяльності, що забезпечують корисне проведення дітьми вільного часу

(демонстрація кінофільмів, мультфільмів, слайдів, відеофільмів; організація перегляду вистав театрів; відвідування музеїв, виставок; організація роботи бібліотеки; проведення дискотеки, проведення танцювальних вечорів, концертів та ін.);

- туристські, краєзнавчі та екскурсійні послуги

(навчання дітей основам туристської техніки, формування навичок поведінки в екстремальних ситуаціях, вивчення правил безпеки під час туристських походів та екскурсій; проведення туристських походів та оздоровчих заходів; організація різних екскурсій);

- послуги у сфері спорту та фізичної культури, загартовування організму та зміцнення здоров'я

(проведення ранкової гігієнічної гімнастики; занять із загальної фізичної підготовки; проведення спортивних свят, військово-спортивних ігор та інших заходів);

- інформаційні послуги включають своєчасну інформацію про найменування установи, його місцезнаходження та пропоновані послуги, категорії обслуговуваних дітей, перелік основних послуг, що надаються установою, характеристику послуг,

порядок та умови їх надання, гарантійних зобов'язаннях виконавця послуг, відомості про порядок проведення обов'язкового страхування дітей);

- транспортні послуги

(забезпечення транспортних перевезень дітей) [32, с.28].

Туристські поїздки всередині регіонального та виїзного характеру відносяться до категорії Міжнародного або внутрішнього туризму.

Організована туристська або екскурсійна дитячо-юнацька група складається з двох і більше неповнолітніх туристів, які подорожують в певні дати по заздалегідь відомому маршруту під керівництвом супроводжуючої дорослої особи. До супроводжуючих осіб відносяться фахівці, які мають відповідну підготовку і навички, супроводжуючі групи або одного неповнолітнього туриста під час подорожі, що діють на підставі довіреності від батьків або законних представників дитини, а також договору, укладеного з туроператором або екскурсійною організацією.

Як правило, за кордон діти виїжджають у супроводі хоча б одного з батьків, усиновителя або опікуна.

У разі виїзду з України без супроводу, дитина повинна мати при собі крім паспорта згоду осіб, оформлену нотаріально, із зазначенням держави, яку передбачається відвідати, і терміну виїзду. Якщо один з батьків (опікунів, піклувальників або усиновителів) висловлює незгоду на виїзд неповнолітнього з країни, то паспорт не оформляється, при цьому заявника повідомляють про причини відмови у видачі паспорта.

Відповідальність за життя і здоров'я неповнолітніх, які виїжджають з України з туристськими цілями, покладається на батьків; при організованому виїзді дитячих груп відповідальність несуть керівники.

При в'їзді на територію більшості зарубіжних країн з туристськими цілями необхідне оформлення візи (в залежності від особливостей паспортно-візового режиму країни, віза може бути оформлена завчасно або безпосередньо на кордоні країни в'їзду).

При подорожі дітей з батьками або організованими групами у супроводі керівника, необхідна наявність свідоцтва про народження, а для дітей старше 14 років - паспорт громадянина України .

Якщо дитина подорожує в межах України з іншими особами, то додаткових документів не треба.

Однак туроператори рекомендують оформити нотаріальну згоду (довіреність) родичів на супровід дитини, яка може знадобитися в разі посадки в поїзд або на літак, при наявності особливостей регіонального законодавства.

У внутрішньому, виїзному та міжнародному туризмі послуги туроператора, що надаються на відплатних умовах, включають:

- послуги з організації харчування туристів;
- екскурсійні послуги;
- послуги супроводжуючих;
- посередницькі послуги зі страхування;
- посередницькі візові послуги;
- інформаційно-рекламні послуги;
- послуги гідів-перекладачів,
- послуги з організації різних заходів та з проведення дозвілля;
- послуги інструкторів-провідників;
- консалтингові послуги;
- послуги з навчання спеціальним туристським навичкам.

«Спортивний похід – це подорож з використанням активних способів пересування туристів, з подоланням природних перешкод, за визначеним маршрутом, у визначений термін, на технічних засобах чи без них; з спортивною або інтегрованою метою, які проводяться силами і засобами самих учасників, або спеціалізованими організаціями з видів туризму, що входять в Перелік класифікованих спортивних маршрутів України.

Підсумком спортивного походу є отримання учасниками розряду з видів спортивного туризму» [33, с. 88].

Туристські походи відносяться до активного виду туризму, можуть передбачати різні способи пересування і проходити в різних природних і кліматичних умовах.

Подорожі з активними способами пересування поділяють на оздоровчі, пізнавальні, спортивні, експедиційні, екологічні, подієві, пригодницькі та ін.

Залежно від місця і способу пересування, туристські походи можуть бути пішими, лижними, гірськими, водними, велосипедними, кінними, спелеологічними, комбінованими та ін.

За складністю туристські походи можуть бути категорійними (1-й-6-й категорій); походи певного ступеня складності (1-й-3-го ступеня).

Розробка маршрутів для активних видів туризму, в тому числі і туристських походів здійснюється «...туроператорами і виконавцями туристських послуг з урахуванням природної та екологічної обстановки на територіях, по яких пролягає маршрут подорожі / екскурсії».

Туристські походи незалежно від способу пересування включають такі види послуг, як:

- надання туристських схем, маршрутів, інформаційних матеріалів про природні перешкоди, туристичні пам'ятки, умови туристської подорожі та ін.;
- послуги з навчання спеціальним туристським навичкам;
- послуги, з організації походу та забезпечення безпеки на туристських маршрутах.

При наданні послуг в умовах туристського походу повинні бути забезпечена екологічна безпека, мінімізація шкідливих впливів на навколишнє середовище: повітряний і водний басейни, ґрунт, флору, фауну та ін.

Організація туристського походу для дітей повинна передбачати в обов'язковому порядку:

- особливості проектування туристських послуг;
- результати експедиційного обстеження туристського маршруту;
- стан об'єктів туристської індустрії на маршруті;
- технічний стан обладнання, спорядження, засобів зв'язку;

- рівень теоретичної, фізичної та технічної підготовленості туристів, стан їх здоров'я, вікові особливості;

- фактори ризику, характерні для кожного виду активного туризму.

Фактори ризику можуть бути пов'язані з особливостями географічних природних умов, рельєфом місцевості, кліматичними умовами, кількістю перешкод на маршруті, наявністю специфічних тварин і комах, культурним і соціальним середовищем тимчасового перебування, особливостями місцевої їжі.

При формуванні туристської похідної групи слід враховувати кваліфікацію учасників, їх досвід і психологічну сумісність.

Організація і проведення туристського походу регламентуються державними законами, державними стандартами, санітарно-епідеміологічними правилами і нормами, відомчими інструкціями та ін.

Дані документи визначають, які організації можуть проводити походи і подорожі, як комплектуються туристські групи залежно від складності обраного маршруту і виду туризму, встановлюють порядок оформлення маршрутних документів. У них чітко сформульовано вимоги до учасників та керівників походів, а також обов'язки і права керівника та учасників групи.

Фестивалі та конкурси туристської атрактивності. Поїздки дітей з метою участі у фестивалях або конкурсах відносяться до категорії подієвого туризму. В даний час в світі склалася ціла індустрія даного виду туризму, який визначається фахівцями як високоперспективний напрямок в туристичній діяльності.

Екскурсія - це туристська послуга по задоволенню пізнавальних потреб туристів (екскурсантів), що полягає в колективному (або індивідуальному) відвідуванні і вивченні певних історичних, природних, культурних і виробничих об'єктів в супроводі екскурсовода, гіда, гіда-перекладача, тривалістю менше 24 год без ночівлі.

Екскурсійні послуги для дітей є результатом діяльності туроператорів, турагентств, туристсько-екскурсійних, екскурсійних організацій, а також фізичних осіб (екскурсоводів, гідів-перекладачів), що мають відповідну кваліфікацію.

Екскурсійні послуги можуть надаватися окремо або бути складовою частиною туристського продукту.

Екскурсійні послуги включають [2, с.15]:

- послуги з організації та проведення екскурсій;
- послуги екскурсовода (гіда), гіда-перекладача;
- послуги супроводжуючого.

Підготовка екскурсії проводиться фахівцями і реалізується в кілька етапів:

- визначення мети і завдань екскурсії;
- вибір теми та розробка екскурсійної концепції;
- збір інформації, відбір і вивчення екскурсійних об'єктів;
- складання маршруту;
- об'їзд / обхід маршруту;
- визначення прийомів і техніки ведення екскурсії, складання технологічної

карти екскурсії;

- підготовка тексту для проведення екскурсії;
- комплектування «портфеля екскурсовода»;
- проведення пробної екскурсії;
- подання екскурсії на рецензування незалежним експертам у галузі

екскурсійних послуг;

- затвердження екскурсії уповноваженими особами.

Екскурсії, в залежності від змісту, поділяють на оглядові і тематичні (спрямовані на розкриття певної теми).

За формою проведення екскурсії можуть бути:

- звичайними,
- трасовими,
- навчальними,
- ігровими,
- інтерактивними,
- анімаційними,

в залежності від складності поділяють на:

- звичайні
- і з активними способами пересування.

Контроль якості виконання екскурсійних послуг здійснюють керівники організацій - виконавці екскурсійних послуг, громадські організації в межах своєї компетенції.

Виходячи з вищесказаного, можна погодитися з тим, що дитячо-юнацький (шкільний) туризм займає проміжне положення між комерційним і спортивно-оздоровчим (аматорським) туризмом і виступає засобом соціалізації підростаючого покоління, реалізованим у формі відпочинку і соціально значущих заходів під час підготовки походу, подорожі, екскурсії.

Таким чином, можливо визначити, що у спортивному туризмі об'єктом дослідження є подорожі (спортивні походи) з активними способами пересування, та змагання з техніки туризму.

Предметом дослідження є функціональні особливості, види і форми спортивних походів та змагань, що організуються самими учасниками або спеціалізованими організаціями [34, с.5].

1.2. Історичні аспекти розвитку дитячо-юнацького туризму у світі

Як соціальне явище нашого часу, дитячо-юнацький туризм і краєзнавство є дітищем промислової революції, коли виникнення буржуазних відносин у Західній Європі породило нові вимоги до виховання підростаючого покоління. Ідеал формування всебічно розвиненої особистості з'явилася на історичній сцені в епоху Відродження [7, с.151].

Однією з перших спроб використовувати піші прогулянки в освітніх цілях стала організація таких занять в школі «Будинок ігор», заснованої в 1425 році Вітторіно да Фельтре в Мантуї (Північна Італія). Його учні здійснювали одноденні та багатоденні походи в передгір'я Альп.

В кінці XVII і початку XVIII століть в школах Англії, Франції, Німеччини, Австрії, Швейцарії та інших країн вчителі стали використовувати піші прогулянки і поїздки по околицях при вивченні окремих предметів. Такі прості форми подорожей називалися екскурсіями.

У той же час необхідність розвитку дослідницьких здібностей учнів визнавалася багатьма відомими вчителями епохи Просвітництва.

У школах коледжу нового типу студентам надавався один рекреаційний (вільний день) раз на тиждень, який в основному використовувався для прогулянок і походів в освітніх цілях.

При розробці програми державних середніх шкіл Я.А. Коменський запропонував «... після завершення навчання у вас буде два або три роки, щоб подорожувати» [8, с.93].

На перший план виходить ідея прагматизації знань і можливості їх практичного застосування.

А.Я. Герд ввів екскурс в практику викладання природознавства як методу навчання.

Він вважав, що завдання вчителя - поставити учня в положення маленького дослідника. Але діти не можуть досліджувати те, що знаходиться за межами їх безпосереднього спостереження або досвіду. Що стосується викладання з використанням краєзнавчого підходу, П.Ф. Лесгафт писав: «в цілому все, чого вчать в школі, обов'язково має бути пов'язано з життям; завжди необхідно виходити з максимально можливого спостереження за життям». Н.Ф. Бунаков і В.П. Вахтеров розробили методика широкого використання краєзнавчих знань у викладанні [9, с.48].

У середині 60-х років почалася Всесоюзна акція «Дорога слава батьків». Перший Всесоюзний зліт учасників походу по місцях революційної, трудової і військової слави відбувся 19 вересня 1965 року в Брестській фортеці.

У 70-ті роки була продовжена практика проведення всесоюзних експедицій піонерів і школярів. Була оголошена Всесоюзна експедиція «Моя Батьківщина - СРСР».

Експедиція була присвячена 50-річчю утворення Радянського Союзу і 50-річчю присвоєння комсомольцю і піонеру імені В.І. Леніна. Головною метою було познайомити учнів з революційними, військовими і трудовими традиціями радянського народу, використовуючи приклади дружби і братерства народів нашої багатонаціональної країни.

У школах передбачалося створити експедиційний корпус в кожному класі. Проводилися зустрічі кращих експедиційних колективів, конференції, виставки краєзнавчих матеріалів, створювалися музеї, проводилася шефська робота з ветеранами.

У тридцяті і початку п'ятдесятих років були створені дитячі екскурсійно-туристичні станції, які стали навчально-методичними та організаційними центрами туристичної, краєзнавчої та польової екскурсійної роботи. У їхніх гуртках широко розвинений дослідницький метод у туристсько-краєзнавчій діяльності учнів.

У зарубіжних країнах велика увага приділяється розвитку дитячого туризму, так як державна політика цих країн лобіює інтереси насамперед дітей і підлітків. Наведемо кілька прикладів зі сфери організації сучасного дитячого туризму та його інфраструктури.

Наприклад, в Республіці Чилі, вже кілька років успішно реалізується програма «Сантьяго для дітей» (Santiago para niños), наріжним каменем якої є успішна комбінація трьох напрямків:

- механічні атракціони для дітей та юнацтва (загальнонаціональний столичний парк атракціонів Fantasilandia і мережа більш скромних за масштабом Happyland, що знаходяться в більшості великих ТРК столиці),

- екологічний туризм в розрізі ознайомлення та вивчення школярами і студентами основних представників флори і фауни країни, широко представлених в найбільшому національному зоопарку-Parque Metropolitano de Santiago (Zoológico Nacional de Chile),

- комбінована програма відвідування ряду науково-технічних музеїв і наукових центрів, де в інтерактивній і розважальній формі представлена інформація для дітей та юнацтва про розвиток і трансформацію нашої планети і всього того, що

знаходиться на ній (Planetario de Santiago, Museo Interactivo Mirador (MIM), Museo Artequin, Parque Quinta Normal і ряд інших).

Туристські табори – тимчасові, або постійно діючі бази, метою яких є удосконалення туристських знань, умінь та навичок, активного відпочинку, рекреації, для підготовки туристів до походів та змагань [35, с.7].

Дитячі табори займають окрему нішу в індустрії дитячого відпочинку в Болгарії.

Програма відпочинку часто включає відвідування аквапарків, дельфінаріїв, музичних фестивалів та інших розважальних заходів. Харчування організовано за системою «шведський стіл». Крім того, в більшості таборів є хороша освітня програма.

Варто відзначити, що дитячий відпочинок в Болгарії вважається найбезпечнішим з точки зору стандартів. Тобто в більшості таборів відтворені умови, найбільш повно відповідають нормам, що стосуються дитячого відпочинку. Стандарти забезпечують не тільки відповідний рівень побутового комфорту, але і грамотно складену змістовну програму відпочинку.

Дитячий відпочинок в Греції заснований на сімейному відпочинку. Готелі пропонують широкий спектр розважальних програм для дітей незалежно від віку.

Ідеальні піщані пляжі Халкідікі і Пелопоннеса призначені для сімей з маленькими дітьми.

Підлітків приваблюють сюди Історичні пам'ятки, стародавні і візантійські архітектурні пам'ятники, міфи і легенди Стародавньої Греції. У грецьких готелях є все необхідне для сімейного відпочинку. Майже у всіх готелях є дитячі басейни, ігрові майданчики, клуби.

Дитячий відпочинок в Туреччині можна поєднати з навчанням. Сучасні дитячі оздоровчі табори спеціалізуються на певних темах, наприклад, спорті або іноземній мові. Тому під час зміни діти щодня отримують корисні знання та навички. Англійська, наприклад, викладається навіть в самих звичайних дитячих таборах Туреччини. Космічний табір в Ізмірі знайомить дітей з професією астронавта, космосом, астрономією та іншими суміжними темами.

Дитячий туризм у Фінляндії дуже різноманітний. Це дає можливість дітям добре відпочити, зміцнити своє здоров'я, отримати нові знання і масу позитивних емоцій.

Правильно організований відпочинок дитини в Фінляндії сприяє творчому розвитку.

Таким чином, надаючи дитині можливість всебічно розвиватися, батьки зможуть побачити приховані якості і здібності малюка. Пізнавальна активність дитини в подорожі служить потужним стимулом у розвитку творчої особистості.

У Фінляндії важко знайти місце, де не було б враховано все необхідне для батьків з дітьми.

Активний туризм надає можливість займатися спортом. Це один з найпопулярніших видів дитячого туризму в Фінляндії. Іншим, не менш поширеним видом відпочинку є тісне спілкування з природою і представниками тваринного світу. За мотивами казок Туве Янссон казкові персонажі оживають на узбережжі і стають такими близькими, живучи простим життям посеред лісу, на березі моря, доступними і дають щирі почуття дітям.

Одним з кращих парків розваг для дітей у Фінляндії є Країна Мумі-тролів. Це один з кращих дитячих парків у світі. Діти тут опиняються у фантастичній країні, де їх чекає Острів пригод.

Дітей тут зустрічають лісові розбійники, морські пірати, діти беруть участь в морській школі, грають різні ролі в захоплюючому театрі. З Мумі-острова діти добираються до Паски. На ньому хлопців чекають нові пригоди. Вони починаються вже на самому березі корабля, зайнятого піратами.

Іспанія вважається однією з найпривабливіших країн для дитячого міжнародного відпочинку.

Тут створені всі умови для цікавого, пізнавального і плідного проведення часу. Королівство відрізняється розвиненою інфраструктурою, прекрасною природою і великою кількістю кращих пляжів Європи.

Дитячий відпочинок в Іспанії активно розвивається за кількома напрямками і пропонує тематичні міжнародні табори: мовні, спортивні, екскурсійні, творчі.

Кожен іспанський дитячий спортивний табір пропонує свою власну програму тренувань, яка включає в себе загальний фізичний розвиток і вивчення певного виду спорту: теніс, кінний спорт, гольф, футбол, вітрильний спорт, плавання і т.д. Все більшої популярності набувають екскурсійні літні табори, в яких відпочинок поєднується з пізнавальними поїздками по історичних і культурних місцях країни. Відвідуючи такі екскурсії, дитина отримує багато цікавої інформації про минуле і сьогодення Іспанії.

Деякі табори спрямовані на розвиток творчого потенціалу дитини. Тут відпочиваючим будуть запропоновані різноманітні творчі майстерні, літературні та театральні гуртки [24, с.99].

Дитячий туризм - це не зовсім окремий напрямок, а скоріше державна політика в Італії. Насправді Італія є лідером в організації сімейного та дитячого відпочинку.

Дітям пропонується не тільки відпочинок з батьками, а й аналогічна «доросла програма», що включає, наприклад, курорт, навчальні семінари та екскурсії з виставками з аквапарком на десерт. До речі, найбільший аквапарк AquaFan в Європі площею 2800 квадратних метрів знаходиться в Італії. Це свого роду «океан в мініатюрі».

В Угорщині також розвинений дитячий туризм. Наприклад, в компанії «Алтус» однією з найпопулярніших дитячих програм є тур «канікули в Угорщині». Він включає в себе відвідування таких цікавих міст, як Мішкольц, Будапешт, Сентендре і Егер.

Крім того, досить популярні дитячі табори, а також літні дитячі фестивалі танцю і творчості.

Відпочинок з дітьми у Франції дуже популярний. М'який клімат і сприятливі природні умови дозволяють здійснити подорож до Франції навіть з найменшими мандрівниками. Взнявши з собою дітей, батьки можуть не турбуватися про їх дозвілля. Дитячі свята у Франції організовані як ніде, і батьки завжди впевнені, що дитині не буде нудно. Десятки аквапарків, парків розваг, ігрових центрів та ігрових майданчиків адресовані відпочиваючим з дітьми. Найколеритніша фігура серед них - Діснейленд.

Трохи позаду нього знаходиться парк Астерікс, пам'ятки і околиці якого перенесуть дітей в однойменний фільм, мультфільм або комікс - кому що більше подобається.

Отже, провівши дослідження історії становлення дитячо-юнацького туризму та його сучасного стану, можна зробити висновок, що успішна організація дитячого туризму є основою для поліпшення здоров'я дитячого населення, сприяє підвищенню їх інтелектуального потенціалу та зміцненню зв'язків з суспільством.

Дитячі табори - це база, на базі якої дитина і підліток навчається приймати творчі рішення, любити і захищати природу, бути терпимими до оточуючих.

1.3. Історичні аспекти розвитку краєзнавства в Україні

Туризм – важливе соціально-економічне явище сучасності. Як галузь економіки і сфера діяльності людини, він знаходиться у постійному розвитку й постійно урізноманітнюється [21, с.308]. Дитячо-юнацький туризм в Україні як територіальна соціально-економічна система сформувався протягом певного історичного періоду.

Розвиток дитячо-юнацького туризму в Україні можна умовно розділити на три великих етапи [29, с.218]:

I – його зародження та формування організаційної структури (до 1931 року - відкриття республіканської дитячої екскурсійно-туристської станції),

II – становлення та формування територіальної структури дитячо-юнацького туризму (1931-1990 роки),

III – становлення сучасної організаційно-територіальної структури дитячо-юнацького туризму в незалежній Україні (з 1991 року по теперішній час).

Розвитку туризму в Галичині сприяла велика видавнича діяльність з проблем краєзнавства та туризму, яку розгорнули громадські та культурні діячі. У 1925 р. за редакцією І. Крип'якевича почав виходити часопис «Туристика і краєзнавство».

У 1937 р. товариство «Плай» започаткувало журнал «Наша Батьківщина» (1937-1939).

В перших номерах часопису було вміщено багато статей з краєзнавчої тематики визначних галицьких вчених М. Гавдяка «Завдання українського краєзнавства», М. Андрусяка «Українські історико-краєзнавчі досліді», І. Свенціцького «Краєзнавство та музейництво», Я. Пастернака «Археологія і краєзнавство», Є. Храпливого «Краєзнавство і господар», в яких автори визначають поняття краєзнавства, окреслюють його сучасний стан і завдання, методи і форми вивчення «нашої» Батьківщини[25].

В 1938 р. Товариство видає путівник по Лемківщині, розроблений Ю. Тарновичем. Вийшли друком топографічне дослідження М. Кордуби та опис мандрівки Карпатами Ганса Ціндена.

У Галичині також друкувався неперіодичний альманах регіонального товариства «Літопис Бойківщини» (1931-1939 рр.) [25].

Таким чином, завдяки галицьким краєзнавчим товариствам, у другій половині XIX ст. - 30-х рр. XX ст. в Галичині створюється багато видань, часописів, які подають краєзнавчу інформацію з історії, етнографії, народознавства Галичини, а також публікують праці зазначеної тематики, видають навчальні посібники, часописи, бібліографічні довідники, покажчики, історичні краєзнавчі праці. Все це сприяло збагаченню краєзнавчої бібліографії Галичини і слугувало важливим підґрунтям для наукової діяльності вчених краю та України.

Історичні витоки зародження краєзнавчої бібліографії Галичини були закладені краєзнавчою діяльністю відомих західноукраїнських діячів, вчених, які збирали та систематизували матеріали з історії галицького краю.

Туристично-краєзнавче товариство «Плай» (1924) видавало краєзнавчі часописи: «Туристика і краєзнавство» (1925), «Наша Батьківщина» (1937-1939), в яких публікувалися матеріали, присвячені окремим місцевостям Галичини, нариси з історії туристики та краєзнавства, а також хроніки краєзнавчого життя Галичини [25].

Перші заходи українізації були спрямовані на розширення використання українських мов, у тому числі в партії та уряді Української РСР. У державних установах збільшилася кількість українців. Кампанія українізації охопила всі сфери життя України.

Першу відому дальню екскурсію в Україні здійснила група студентів Новоросійського університету (м. Одеса) по гірському Криму в 1876 році.

Керував нею професор геології І.А. Головкінський.

Наприкінці ХІХ - на початку ХХ століття у школах України починають поширюватися навчальні екскурсії як новий метод навчання, спрямований на пізнання учнями явищ природи і людської діяльності. У цей період виникають перші екскурсійні установи.

Цікаво, що департамент залізниць в 1899 році встановив 75-відсоткову пільгову знижку на проїзд шкільних екскурсій.

У ХІХ ст. з'являються перші туристські клуби, а у 1895 році створюється перша туристська організація.

В Одесі з 1890 року починає діяти «Кримський гірський клуб», який згодом був перейменований у «Кримсько-Кавказський гірський клуб», а в 1902 році відкриваються його філії в інших містах України, в тому числі в Севастополі і Ялті. Метою клубу було наукове дослідження місцевості, вивчення місцевих галузей сільського господарства, охорона природи та всіляких визначних місць. Із створенням товариства розпочалося краєзнавче вивчення України засобами туризму [38, с.66].

Розвитку туризму і краєзнавства в країні сприяло і створення у 1908 році «Комісії загальноосвітніх поїздок вчителів».

Комісія організовувала екскурсії і походи для вчителів, студентів, гімназистів, учнів. Були розроблені проекти маршрутів по країні.

Це мало найбільший вплив на освіту.

До 1927 року понад 50% книг було видано українською мовою, а в 1933 році більше 50% книг було видано українською мовою.

З 426 газет 373 були опубліковані на їх рідній мові [40, с.46].

1920-ті роки стали часом безпрецедентного розвитку і відкриттів в українській культурі. Більшість істориків навіть називають їх періодом культурної революції або так званого розстрільного відродження.

Бурхливо в 1920-і рр. розвивався краєзнавчий рух. Як у науковій, так і в суспільній формах були успішно реалізовані краєзнавчі дослідження. Краєзнавство стає все більш поширеним.

Краєзнавчий рух в Україні в 1920-х рр. очолювали Київське товариство природознавців, Історичне товариство Нестора Літописця і Українське наукове товариство.

Наприкінці 1920-х рр. на Україні налічувалося 30 тис. краєзнавців.

У листопаді 1922 року при Академії наук України (академік В.І. Вернадський - перший президент Академії наук України) була створена Київська краєзнавча комісія. Згодом вона сформувала ще дві комісії – Одеську краєзнавчу комісію по степовій Україні та Харківську комісію зі Слобожанщини. Краєзнавча комісія при Академії наук України випустила два випуски «Вісник краєзнавчої комісії», однак, не змогла стати організаційним і координаційним центром краєзнавства в Республіці.

У 1922 році при Всеукраїнській академії наук була створена краєзнавча комісія. В комісії працювали академік АМ. Лобода (голова комісії), В.І. Луцицький, М.В. Птуха, М.П. Василенко, П.А. Тутковський.

Співробітники музеїв випустили кілька програм зі збору етнографічних документів, матеріалів.

У 1924 році була створена Студентська секція краєзнавства, члени якої читали лекції на курсах, проводили екскурсії. У 1923-1924 рр. виданий «Бюлетень краєзнавчої комісії Всеукраїнської академії наук», складена карта «Краєзнавчі організації України та їх покажчик» [25].

Комісія сформувала свою власну бібліотеку.

В якості напрямку роботи була обрана перша всеукраїнська краєзнавча конференція (Харків, 1925 р.), де був визначений перший український краєзнавчий комітет (УКК).

Він керував роботою 32 регіональних краєзнавчих товариств. У УКК був свій друкований орган-журнал «Краєзнавство». За період 1927-1930 рр. вийшло 28 номерів [25].

Слід також відзначити діяльність етнографічних товариств (Київ, 1925 р. н.), які після об'єднання в 1927-1928 рр. етнографічних гуртків місцевих жителів, перетворилися на Всеукраїнський етнографічний центр. Він опублікував бюлетень (1927-1929 рр.) «Примітки етнографічного товариства», журнал «Побут» [25].

У наукову розробку проблем історії краєзнавства були включені численні академічні установи, зокрема історичні комісії: комісія з історії Києва та Правобережжя, комісія з історії Лівобережної України та Слобожанщини, Комісія з історії Полісся та інші.

Набагато більш трагічна доля спіткала в 1930-і рр. учасників краєзнавчого руху в Українській РСР. У 1927 році І. Сталін здобув перемогу в запеклій боротьбі за владу, яка велася між партійними лідерами після смерті В.І. Леніна. С приходом до влади Сталіна почався процес повернення до традицій імперської політики, зокрема суворого централізму і одноособової влади. Для українців цей катастрофічний поворот означав кінець «українізації».

Почалася драматична колективізація українського села та індустріалізація міста. Всі ці заходи І. Сталіним і його спільниками здійснювалися насильницькими методами [22, с.174].

З 01.01.1929 р. почалося репресивне знищення краєзнавчого руху та братовбивче переслідування краєзнавців (їх хотіли вижити у важкі тоталітарні часи) інших прогресивних вчених і всієї наукової школи. Все це не сприяло подальшому розвитку українського краєзнавства. Більше того, розгорілася класова ворожнеча і непримиренність до релігії.

З початком сталінських репресій переважну більшість українських місцевих істориків безпідставно звинуватили у буржуазному націоналізмі, стратили і засудили.

Під час Другої світової війни краєзнавчий рух на українських теренах був фактично припинений (в Українській РСР він був ліквідований ще в 1930-і рр.).

Наприкінці Другої світової війни (і остаточної інтеграції Галичини в склад Української РСР) Академія наук України ініціювала відродження краєзнавчого руху. З 1959 року географічне товариство носить назву «Українське географічне товариство» (УГТ).

Формування його філій у всіх регіонах України завершилося в 1980-х роках. Кількість членів УГТ в Україні неухильно зростає і в наш час досягло приблизно 10 тисяч чоловік.

Діяльність УГТ спрямована на всебічне сприяння розвитку географічної науки і краєзнавства, координацію географічних і краєзнавчих досліджень, поліпшення географічної освіти в середніх і вищих навчальних закладах України, підготовку географічних кадрів, пропаганду географічних знань, підвищення географічної культури.

Важливе місце в діяльності УГТ посідають проблеми розвитку географічної науки, географічної та екологічної просвіти, публікації наукових робіт, підручників, навчальних посібників за освітніми програмами, географічних карт, атласів і популярних книг. Вони є предметом обговорення на міжнародних конгресах, з'їздах, конференціях, нарадах [13, с.13].

У другій половині ХХ століття етнографічні дослідження значно поживалися.

Зрозуміло, що туристична та краєзнавча діяльність школярів у ті роки була надмірно політизована.

Координації краєзнавчих досліджень значно сприяло проведення протягом 1980-х рр. чотирьох Всеукраїнських краєзнавчих конференцій у Полтаві, Вінниці, Чернігові, Миколаєві, а також перша Всесоюзна краєзнавча конференція з краєзнавства, яка проходила в Полтаві.

На основі їх практичних рекомендацій були розроблені комплексні плани краєзнавчі дослідження, для здійснення яких необхідно було об'єднати всі краєзнавчі мли України.

Після здобуття Україною державної незалежності в країні активізувалася краєзнавча робота. Характерна особливість пострадянського періоду розвитку національного краєзнавства - це повернення до своїх історичних витоків,

відродження «забутої» краєзнавчої спадщини, реабілітація імен, знищених тоталітарним режимом і висвітлення маловідомих сторінок злочинів комунізму проти українського народу [10, с.84].

Активізувалось духовне відродження українського народу, загострилась проблема збереження культури.

У цьому випадку важливе місце належить Національному краєзнавству.

27 березня 1990 року відбувся перший установчий Всеукраїнський краєзнавчий фестиваль.

З'їзд, який проголосив відродження Всеукраїнської спілки краєзнавців, затвердив його статут, обрав керівні органи Союзу: правління і ревізійну комісію, а також президію правління Союзу.

Голова правління, Петро Тронько, був обраний депутатом Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Відповідальний секретар - Юрій Данилюк, голова ревізійної комісії - Євген Скляренко. Учасники конгресу прийняли звернення «до всіх, хто закоханий до рідної землі, хто шанує своє минуле і вірить у його майбутнє» - це головне в діяльності Всеукраїнського об'єднання місцевих істориків, його правління, органів місцевого самоврядування, як зазначено в Статуті, розвиток краєзнавчого руху в органічному поєднанні всіх своїх державних традицій, участь у пізнанні рідного краю широкого використання досвіду, накопиченого в цій галузі в Україні та за кордоном [1, с.6].

Після першого з'їзду Союзу почався активний процес утворення краєзнавчих організацій. Всеукраїнська спілка краєзнавців розпочала свою роботу з підготовки і видання літопису історичних міст України. Саме історичні міста і села були колискою, де зародилася українська держава, вони були тими історичними осередками, де розвивалася самобутня національна культура, національні традиції, створювалося історична і культурна спадщина нації.

За роки незалежності України реальними науково-методичними краєзнавчими центрами стали: Музей народної архітектури та побуту України, Чернігівський музей імені В. Тарновського, Дніпропетровський музей імені Д. Яворницького,

Львівські історичні музеї, Полтавський та Черкаський обласні музеї, краєзнавчі музеї.

Всеукраїнська спілка краєзнавців ініціювала новий напрямок краєзнавства - дослідження проблем церковної історії та культури в контексті краєзнавчої роботи в Україні.

Одне з найважливіших завдань спілки краєзнавців на сучасному етапі її розробка - це вивчення особливостей (у тому числі рекреаційних і туристичних) кожного регіону, виявлення, облік і збереження не тільки культурних, а й природних пам'яток, природних ресурсів регіону, організація національних парків та біосферних заповідників, охорона унікальних ландшафтів, рідкісних видів рослин і тварин, створення національної екологічної мережі з метою збереження ландшафтного та біотичного різноманіття держави. У зв'язку з цим важливим напрямком діяльності Союзу є подальший розвиток географічного та культурного середовища [14, с. 20].

У наші дні, коли відроджується суверенна українська держава, разом з цим відроджується і набирає силу Національна спілка краєзнавців України - любителів рідної землі. Ми пишаємося тим, що ми є законними спадкоємцями всього хорошого і чесного, що було створено нашими попередниками в минулі роки.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ ТА КРАЄЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

2.1. Структура і територіальна організація дитячо-юнацького туризму в незалежній Україні

Система ДЮТ в Україні в останні роки стабілізувалася, і деякі показники її розвитку свідчать про поліпшення стану туристичної та краєзнавчої роботи. Зокрема, збільшилася кількість центрів (станцій) туризму та краєзнавства. Однак аналіз показників розвитку ДЮТ в Україні в цілому і окремо по регіонах свідчить про недостатнє використання потенціалу системи [4, с.35].

Організаційно-управлінську структуру системи ДЮТ в Україні можна вважати в основному сформованою. Основними напрямками туристсько-краєзнавчої діяльності студентської молоді в нашій країні є гурткова робота, відпочинок та оздоровлення дітей та молоді, туристсько-краєзнавчі подорожі, екскурсійна діяльність.

Особливу увагу слід приділити організації відпочинку та оздоровлення дітей та молоді. Охоплення студентської молоді відпочинком та оздоровленням за допомогою туристсько-краєзнавчих заходів складає всього 1,3% від загального числа студентів, що поки вкрай низько, що абсолютно не відповідає соціальній та рекреаційній значущості даного виду діяльності. Саме ця рекреаційно-рекреаційна зона має стати пріоритетною у діяльності позашкільних туристських та краєзнавчих закладів у найближчі роки. І якщо відкриття нових турбаз в нинішній економічній ситуації досить важко, то створення туристичних таборів (в першу чергу наметових таборів) прийнятно навіть для краєзнавчих туристичних таборів міського та районного рівня.

Літні наметові табори є найдешевшим, а тому доступним в сучасних економічних умовах відпочинком на пляжі або в інших екологічно чистих регіонах

України, що, з одного боку, дає можливість знизити витрати на оздоровлення окремої дитини і, з іншого боку, дозволяє охопити оздоровленням більшу кількість дітей. Наметові табори можуть бути як базовими, так і мобільними. У базові табори можливо прийняти будь-яких практично здорових дітей. Ці табори розраховані в першу чергу на дітей, які вже володіють певними туристичними навичками.

Однак акцент на організацію тільки літнього відпочинку та оздоровлення звужує можливості і потенційний ефект системи ДЮТ. Відомо, що літні канікули складають всього 18% річного бюджету вільного часу дітей. Тому забезпечення щотижневих рекреаційних потреб також має стати важливим аспектом діяльності позашкільних туристичних та краєзнавчих закладів.

Важливим напрямком в роботі туристсько-краєзнавчих установ є екскурсійна діяльність молоді, яка охоплює всього 9% від загального її числа в нашій країні. Беручи до уваги доступність даного виду діяльності і високу освітню та пізнавальну значимість екскурсій в цілому, цей показник слід вважати явно недостатнім. Адже Україна володіє величезними культурними, історичними та природними рекреаційними ресурсами, ознайомлення з якими підростаючого покоління є ефективним засобом патріотичного виховання.

Туристсько-краєзнавча подорож - найбільш доступна і організаційно проста форма туристсько-краєзнавчої діяльності. Тому їх охоплення, що становить всього 7% від загального числа учнів в нашій країні, невиправдано низьке [15, с.93]. Підвищення рівня участі молоді в туристичних і краєзнавчих поїздках має відбуватися в першу чергу за рахунок проведення подібних заходів на їх батьківщині. Для цього необхідно вивчити рекреаційні та туристичні можливості кожного регіону, розробити ряд цікавих маршрутів різного рівня складності.

Функціональна і компонентна структура системи ДЮТ також підлягає вдосконаленню - це складність і співвідношення її основних компонентів: туристичних установ, туристичних маршів, туристичних об'єднань студентів і т. д.

У системі ДЮТ сформувалося 2 типи установ: I тип - установи, що виконують організаційно-методичні функції - це центри туризму і краєзнавства учнів (станції юних туристів); II тип - установи, що виконують рекреаційні та рекреаційні функції

- дитячі туристичні бази, туристичні табори, які не є самостійними і підпорядковуються установам типу І.

Нинішня економічна ситуація робить необхідним створення установ проміжного типу - спеціалізованих екскурсійно-туристичних бюро, які безпосередньо займалися б екскурсійним обслуговуванням молоді. У деяких установах ці функції виконують екскурсійні відділи або окремі методисти. Однак ефективність роботи цих відділів дуже низька. Кошти, виручені від цієї діяльності, можуть бути лише частково використані для розвитку матеріально-технічної бази туристичних і краєзнавчих установ. Тому доцільно впроваджувати нові економічні механізми: створювати такі бюро на базі малого бізнесу в рамках Державної програми розвитку соціального туризму.

В останні роки структура туристсько-краєзнавчих центрів для студентської молоді (станцій для юних туристів) стабілізувалася. Основними структурними підрозділами цих установ є відділи спортивного туризму та краєзнавства [16, с.16].

Спортивно-туристична діяльність на сучасному етапі розвивається в двох напрямках: маршрутний туризм і змагальний туризм.

У роботі регіональних відділів центрів ДЮТ також домінують два напрямки: географічне краєзнавство та історичне краєзнавство. Відділи організують і проводять масові туристичні заходи: туристичні поїздки, змагання, зльоти, екологічні заходи, конкурси і т. д.

Ефективність функціонування будь-якого транспортного засобу залежить від його територіальної організації, тобто від ступеня раціональності територіального поєднання всіх елементів системи. Автор вважає особливе районування території держави важливим результатом соціально-географічного вивчення України.

Удосконалення територіальної структури ДЮТ в Україні вбачається у створенні в кожному адміністративному районі (місті) центрів рекреаційної та туристичної діяльності молоді - центрів туризму та краєзнавства (станцій для юних туристів). Наступним етапом має стати створення низки краєзнавчих туристичних маршрутів на території адміністративних підрозділів та прилеглих територій (для

міст), розширення мережі ДЮТ до рівня кожної загальноосвітньої школи району (міста) - у вигляді не менше 1-2 краєзнавчих туристичних гуртків [17, с.8].

Дитячий та юнацький туризм, орієнтований на задоволення інтересів студентської молоді, носить соціальний характер. Створена в державі нормативно-правова база поліпшила умови для подальшого розвитку ДЮТ, але, на наш погляд, цього недостатньо. Навіть прийняття нової редакції Закону України «Про туризм» не поліпшило, а скоріше погіршило ситуацію для системи ДЮТ в Україні. Адже практично жоден туристичний центр не в змозі виконати умови закону про отримання ліцензії на здійснення туроператорської або турагентської діяльності. Тому наступним кроком має стати прийняття Закону України «Про соціальний туризм», який має законодавчо передбачити для підприємств, установ та громадян, які займаються розвитком соціального туризму (у тому числі дитячого та молодіжного), низку переваг щодо їх господарської діяльності.

Джерелами фінансування та матеріального забезпечення ДЮТ, крім бюджетних коштів, можуть бути кошти, отримані в результаті туристичної та іншої діяльності установ ДЮТ, платежі у вигляді соціальної туристичної ренти, яка може формуватися при наданні туристичних послуг шляхом перетворення податку на додану вартість на туристський продукт в джерело самофінансування соціального туризму, який не підлягає оподаткуванню. Відрахування від орендної плати можуть бути перерозподілені між установами ДЮТ, місцевими та регіональними органами виконавчої влади та Національним органом з управління соціальним туризмом, який необхідно створити.

Для забезпечення повноцінної організації відпочинку та оздоровлення студентської молоді на місцевому рівні необхідно розробити регіональні туристичні, рекреаційні та рекреаційні програми, засновані на чинній законодавчій базі, місцевих рекреаційних і туристичних ресурсах і краєзнавчій Русі.

Особливу увагу слід приділити розробці шкільних пізнавальних екскурсій, екскурсійних і туристичних поїздок по визначних пам'ятках природи, історії та культури нашої країни, організації літнього відпочинку та оздоровлення. Цей туристичний проект має високу соціальну ціну і може бути реалізований на умовах

вторинної зайнятості викладачів і студентів вищих навчальних закладів. Реалізація таких програм не тільки створить додаткові нові робочі місця, але і зажадає підготовки фахівців і співробітників з належної підготовки [5, с.17].

2.2. Краєзнавство як складова частина дитячо-юнацького туризму

Туристсько-краєзнавча діяльність є одним з найбільш ефективних засобів комплексного впливу на формування їх особистості. Саме в ньому, при правильній побудові з боку вчителя, формуються основні аспекти виховання: моральний, ідейний, естетичний, трудовий, фізичний, - йде інтенсивний розумовий розвиток, розширюється кругозір учнів. Це захід, спрямований на всебічне вивчення місцевої території.

У встановленні зв'язку досліджуваного в школі географічного матеріалу зі знаннями і навичками, що набуваються в результаті вивчення рідного краю, і суть краєзнавчого принципу полягає в викладанні. Цей принцип лежить в організації основних видів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Піші прогулянки є способом успішної реалізації цього виду діяльності [28, с.46].

Краєзнавчий принцип дозволяє будувати викладання географії за дидактичним правилом: «від відомого до невідомому», «від близького до далекого».

Роботи, пов'язані з вивченням краєзнавства, проводяться у класі і поза класом, наприклад, на географічному об'єкті або під час ознайомчої екскурсії. У них повинні брати участь учні всього класу, їх зміст і характер визначаються навчальним планом. Існує також непрограмне краєзнавство, завдання і зміст якого побудовані відповідно до плану виховної роботи школи.

Як правило, на позакласних заняттях з краєзнавства діти приймають участь у піших походах, експедиціях по своєму регіону. Все це зроблено на добровільній основі.

Наступний компонент ДЮТ: туризм, є відмінною формою реалізації принципу краєзнавства при вивченні основ наук. Ніяка інша академічна або позакласна діяльність не дає такої можливості перетворити безліч абстрактних, «книжкових» знань в конкретні знання, прив'язані до місця і часу. У школі сьогодні існують дві концепції туризму:

- перша з них є обов'язковою для всіх класів, але вона є номінальною за обсягом;
- друга, для тих, хто любить подорожувати, для тих, хто захоплений краєзнавством, - це як заняття в групах за інтересами («гурткова діяльність»).

Обидві концепції розрізняються в багатьох аспектах у використанні форм туризму та краєзнавчої діяльності. Позначає подвійність концепція розвитку туризму в школі, наприклад, окремі форми: заняття в гуртках, участь у категорійних походах - використовується тільки для великих любителів туризму та інших форм (при дотриманні певних стандартів) підходить для туризму (наприклад, один день і дводенні тури, найпростіші змагання, семінари, місцеві екскурсії тощо).

Поняття «шкільний туризм» ідентично широко поширеному виразу «заняття туризмом і краєзнавством в школі».

Найбільш поширеним явищем є те, коли шкільний туризм обмежується лише вивченням рідного краю (краєзнавства), тобто несе в собі тільки пізнавальний сенс.

Коли краєзнавча складова стає пріоритетною порівняно з пішим походом, похід перестає бути обов'язковим і втрачає всякий сенс, тому що необхідний матеріал можна знайти, не здійснюючи похід.

Туризм за своєю природою неможливий без елементів знання регіону. Неможливо нічому не навчитися під час подорожі. Цей афоризм вірний: «Туризм - це краєзнавство, але краєзнавство - це не туризм» [37, с.169].

Цілком правомірно говорити про подвійність краєзнавства в школі: у походах завжди робляться прості візуальні спостереження, але серйозна, глибока краєзнавча історія без зв'язку з туризмом також має повне право на життя. Нема необхідності

пов'язувати реальну місцеву історію зі спортивними нормами пішого туризму; дослідницьку роботу поміщати в суворі рамки спортивного походу.

Від цього часто губляться когнітивні та спортивні навички, а головне, діти страждають від перевантажень [39, с.81].

Суспільно корисна віддача від краєзнавчої роботи обумовлена тим, що туристичне краєзнавство передбачає прикладне вивчення природи, трудової діяльності, побуту і культури населення в їх взаємодії і фокусується на вивченні тих особливостей, які обумовлені розташуванням об'єктів або явищ в межах певної, зазвичай невеликій території вздовж туристичного маршруту.

Краєзнавча діяльність передбачає вивчення туристами основ таких знань, як геоморфологія, ботаніка, метеорологія, прищеплює навички проведення найпростіших спостережень. У той же час збір матеріалу і спостереження за деякими об'єктами стають краєзнавчими тільки тоді, коли вони осмислені, узагальнені, отримані корисні результати і доведені до загального відома своїми «мікровідкриттями». Тому, наприклад, при вивченні народної творчості місцевого населення необхідно ретельно записувати найбільш характерні прислів'я, приказки, частівки, пісні; фотографувати і замальовувати різьблення по дереву (фронтони, лиштви), мереживо, вишивку; записувати імена та адреси окремих майстрів із зазначенням виду виробів (іграшки, кераміка, карбування, плетіння і т.д.).

Так звана туристсько-краєзнавча діяльність характеризується багатоцільовим характером, різноманітністю форм. І це потрібно зберегти як в роботі в цілому, так і в конкретних формах її прояву. Не дарма туристсько-краєзнавчу форму роботи з дітьми називають найбільш складним видом позакласної виховної роботи.

Необхідно прагнути до використання всього різноманіття в шкільних формах туристичної діяльності для дітей, так як тільки таким чином можна в повній мірі задовольнити різноманітні інтереси дітей, залучити найбільшу кількість з них в туризмі, для створення так званої системи ДЮТ в школі.

Важливо не забувати, що участь у польових дослідженнях вимагає оволодіння туристськими техніками і тактикою, тому туризм стає невід'ємною частиною місцевої історії. Таким чином, в цій зв'язці краєзнавство забезпечує пізнавальну

активність та інтелектуальний розвиток учнів, а туризм забезпечує технічну і тактичну підготовку, безпеку і комфорт в польових умовах.

Отже, туризм і краєзнавство виступають як єдине ціле - туристсько-краєзнавча діяльність.

2.3. Проблеми розвитку ДЮТ та краєзнавства в Україні

Багато експертів сходяться на думці, що розвиток дитячо-юнацького туризму у всьому його різноманітті, в тому числі і як вид спорту, як соціально-значущого руху, як засіб фізичного, культурне та патріотичне виховання дозволить вам використовувати його в якості суттєвої противаги антигромадським явищам загального серед сучасних молодих людей - дитини та правопорушень неповнолітніх, алкоголізм, куріння, вживання наркотиків.

Якщо говорити про проблеми молодіжного туризму в Україні, то важливо відзначити, що з переходом до ринкової економіки в цій сфері відбулися певні зміни. Це викликає зміну суб'єктів та інститутів товариства, які займаються організацією цього напрямку туризму.

Таким чином, якщо в Радянському Союзі питаннями дитячого туризму в основному займалася система освіти і всі пов'язані з нею установи, то в даний час за розвиток дитячого туризму відповідають комерційні та некомерційні організації, фірми та громадські об'єднання, що, звичайно ж, не могло не позначитися на якості, кількості і умовах надаваних послуг.

Комерційна сфера складається з туристичних компаній, баз і приватних осіб, які працюють з дітьми та підлітками. Діяльність таких структур здебільшого націлена на отримання прибутку і завжди існує на конкурентному ринку дитячого та юнацького туризму. Некомерційна сфера, в свою чергу, представлена різними державними і регіональними органами влади, навчальними закладами,

громадськими об'єднаннями художньої самодіяльності, туристичними клубами та гуртками на базі закладів додаткової освіти.

Робота цих структур не пов'язана з отриманням прибутку і існує як правило, за рахунок бюджетних асигнувань, спонсорських і батьківських внесків. Тобто на даний момент немає гідної заміни радянській системі організованого дитячого та юнацького відпочинку.

Проблема організації дитячого та юнацького туризму в країні багатогранна і включає в себе значну кількість факторів.

Однією з першочергових проблем розвитку молодіжного туризму в Україні полягає в тому, що основні нормативно-правові акти, що регулюють туристичну діяльність в країні, державні програми та концепції розвитку туризму принципово не зачіпають сферу молодіжного туризму. Хоча така соціальна спільність, як діти, більше за інших потребує не тільки в нормативному регулюванні, але і в соціальному захисті. Таким чином, нормативно-правова база цієї галузі не представлена у вигляді закону або підзаконного акту, в якому були б закріплені основні поняття, принципи і норми організації дитячого та юнацького туризму, його доступність і права дітей на відпочинок. Щоб вирішити це питання, необхідно трохи змістити вектор законодавчої діяльності і сформуванню документу, на який при необхідності зможуть спертися організації, що працюють в цій галузі [18, с.35].

Не менш важливою проблемою для подальшого розвитку молодіжного туризму є той факт, що ця сфера є засобом отримання доходу для держави, а не механізмом організації дозвілля та розвитку дітей. Зараз дитячий та юнацький туризм став елітним, недоступним для багатьох сімей.

У більшості випадків батьки дітей і підлітків змушені або витратити надмірні кошти на організацію відпочинку дитини, або взагалі відмовлятися від цього виду відпочинку. В країні немає регульованого ринку у сфері дитячих поїздок, ціни завищені.

Статистичні показники свідчать про те, що за останні десятиліття на ринку дитячого та юнацького туризму склалася наступна ситуація: з 17,6 мільйона дітей у віці від 7 до 15 років, трохи більше 6 мільйонів можуть дозволити собі відпочити в

медичних закладах, що свідчить про існування потенційно невикористаного сектору цього ринку.

Для вирішення цієї проблеми необхідно структурувати Реєстр установ, які спеціалізуються у сфері молодіжного туризму, сформувавши чітку політику фінансування цієї галузі і створити базову вартість надаваних ними послуг, яку вони не зможуть перевищити.

Це зробить цю область більш доступною для споживачів.

Ще однією проблемою сучасного молодіжного туризму є розвал системи аматорського туризму. Тобто освітні установи поступово відмовляються від таких форм аматорського туризму, як класні походи, шкільні туристичні збори та змагання, польові туристичні табори, поєднання складного процесу освіти, виховання і оздоровлення, що впливає на особистість дитини, і заміна його більш комфортним комерційним туризмом.

Впровадження інноваційних технологій в цей процес, цілеспрямована робота зі шкільними фахівцями по роботі з молоддю, зовнішня мотивація вчителів, дітей та їх батьків дозволять уповільнити цей процес відмови і показати, яку роль відіграє аматорський туризм в формуванні здорової особистості дитини [36, с.375].

Слід зазначити, що істотний вплив на розвиток молодіжного туризму в Україні надає скорочення чисельності кваліфікованих кадрів, здатних використовувати як усталені і перевірені роками методи, так і передові туристичні можливості, а також вирішувати все різноманіття завдань, пов'язаних з вихованням і оздоровленням сучасної молоді.

Ця проблема може бути вирішена шляхом створення необхідних умов для активної роботи з навчання та професійного розвитку працівників у сфері дитячого та юнацького туризму, що відповідають за всі відповідні запити та вимоги цієї галузі.

Актуальною проблемою розвитку молодіжного туризму є цінова політика розміщення, особливо у великих і, навпаки, віддалених містах країни. Таким чином, високі ціни на проживання дитячі групи та готельні послуги часто ставлять під

сумнів сам тур або подорож. Невиправдано високі ціни «відсівають» більшість готельних компаній ще на етапі розгляду варіантів.

Сюди також входить вартість вхідних квитків в музеї, природні заповідники, галереї, вартість яких іноді виявляється набагато вище розумних. У зв'язку з цим різні екскурсійні тури для дітей стають досить дорогими. Звичайно, це пов'язано з тим, що і готельні підприємства, і музейні комплекси потребують у засобах для існування. Однак це питання можна вирішити, якщо встановити фіксовані пільги або додаткові виплати організаціям, які надають туристичні послуги дитячим та молодіжним групам. Також певні труднощі виникають при організації харчування дітей і підлітків, які знаходяться в екскурсійному турі. Відповідно до правил, діти потребують триразового гарячого харчування і практично немає закладів громадського харчування, що пропонують якісний і в той же час економічний варіант. Дуже важливим аспектом уповільнення темпів розвитку молодіжного туризму є недостатня увага до безпеки дітей на відпочинку. При пішому туризмі, катанні на лижах або тюбінгу, рафтингу, альпінізмі та простому пішому туризмі в лісі недотримання елементарних заходів безпеки і відсутність контролю над цим залишаються гострою проблемою [26, с.158].

Для того щоб ця проблема була вирішена, необхідно мати єдину, якісну, структуровану систему контролю підготовки до екскурсійного туру або походу, використовуючи тільки ті послуги, які відповідають вимогам безпеки і дотримання заходів безпеки безпосередньо під час екскурсії або туру.

На даний момент в Україні, що володіє величезними туристичними ресурсами, дитячий та молодіжний туризм ще не досяг рівня розвитку, адекватного його потенціалу. Нове покоління молодих людей залишається поза увагою держави через низький рівень розвитку туристичної інфраструктури, застарівання механізмів державного контролю та регулювання, відсутність мотивації для приватних інвестицій в молодіжний туризм і ефективних методів використання туристичного потенціалу регіонів.

Перехід до нового етапу розвитку держави, кризи і, як наслідок, зниження рівня життя багатьох сімей, ослаблення закладів охорони здоров'я, освіти та

культури помітно погіршили становище дітей та можливості сім'ї та держави для їх життєзабезпечення та соціалізації за допомогою молодіжного туризму.

Незважаючи на всі перераховані вище проблеми, в сучасній Україні є можливості, інструменти і необхідний потенціал для відновлення та подальшого розвитку індустрії молодіжного туризму, і це має бути головним пріоритетом для держави. Адже ті потреби, моральні установки і цінності, які формуються у дитини в процесі заняття дитячо-юнацьким туризмом, є основоположними моментами у формуванні повноцінної особистості, здатної гідно жити в суспільстві [23, с.2].

На наш погляд, організація туристсько-краєзнавчої діяльності в загальноосвітніх установах повинна бути визнана пріоритетним напрямком роботи всієї системи додаткової освіти. І новий туристсько-краєзнавчий рух має бути підпорядкований цим завданням, він має бути привабливим для вчителя, який, беручи участь у туристсько-краєзнавчих заходах, отримує у свій педагогічний арсенал відмінний інструмент для роботи зі своїми учнями.

РОЗДІЛ 3. РОЛЬ КРАЄЗНАВСТВА У РОЗВИТКУ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Подальші шляхи розвитку ДЮТ та краєзнавства в Україні

В останні роки в Україні як і раніше спостерігається тенденція до зниження стану здоров'я молоді, що обумовлено негативними факторами соціально-економічного, екологічного та психоемоційного характеру. Конвенція ООН про права дитини, ратифікована Верховна Рада України заявила, що діти мають не тільки особливі потреби, а й соціальні, політичні, соціальні, культурні та економічні права. Одним з найважливіших стратегічних завдань нашої держави щодо забезпечення соціального захисту дитинства є реалізація їх прав на оздоровлення та відпочинок [33, с.381].

Виходячи з цього, існує необхідність розробки системного підходу до реалізації молодіжної політики, що сприяє духовному і фізичному розвитку підростаючого покоління, вихованню у нього почуття суспільної свідомості і патріотизму. Державне управління з туризму України, інші міністерства та відомства реалізують державну молодіжну політику в контексті реалізації Національної програми «Молодь України».

Комплексні заходи щодо реалізації державної молодіжної політики політиками в Україні, які передбачили:

- сприяти розвитку інфраструктури молодіжного туризму, створювати умови для широкого залучення молоді в розвиток національної та культурної спадщини України;
- надавати підтримку краєзнавчому туризму;
- організовувати та проводити туристичні спортивні заходи (збори, Олімпіади, чемпіонати, першості, інші види змагань); на національному та регіональному рівнях для молоді та студентів;

- забезпечити організацію тренінгів з туристичних послуг для молоді, активізувати туристичні обміни молодіжними групами з метою навчання, стажувань та ознайомлення з народними традиціями і культурою, обміну молодіжними спортивними командами [27, с.19].

Важливими центрами науково-дослідної та організаційно-масової розробки краєзнавчих робіт є бібліотеки та архіви. Адже на їхніх полицях та в їхніх сховищах зберігаються безцінні скарби попередніх поколінь, численні документи і література про рідний край.

Ні в столиці, ні в регіонах немає жодної архівної установи, де б краєзнавці не працювали постійно. Бібліотекарі та архіваріуси - дуже корисні дослідники своєї Батьківщини. Співробітники бібліотек та архівів повинні прямо зараз приступити до складання та оновлення бібліографії з історії міст і сіл України. Важливою і невід'ємною формою дослідження рідного краю є географічне краєзнавство, основними завданнями якого є вивчення навколишнього середовища району, міста або села, зокрема місцевий рельєф, клімат і погода, річки, озера, болота, ґрунти, рослинність і ландшафти в цілому; при спостереженні за несприятливими природними явищами і фенологічними процесами; при економіко-географічному вивченні економіки, населення і т.д.

Таке дослідження сприятиме поліпшенню охорони природи, стану навколишнього середовища і більш раціональному використанню природних ресурсів.

Необхідно зміцнювати зв'язки з українським географічним товариством та його регіональними відділеннями.

Місцевий туризм також тісно пов'язаний з географією. Сьогодні вже ніхто не сумнівається в необхідності спільних дій краєзнавців і дослідників, організаторів туристично-екскурсійної роботи та науковців, які займаються краєзнавством, історією туризму. Туризм в Україні в XXI столітті повинен вийти на нові рубежі, не тільки як важливий фактор економічного розвитку країни, а й як засіб виховання любові до рідної землі. Тому необхідно продовжувати розширювати практичні зв'язки з туристичними організаціями, надавати їм посильну допомогу в розробці

тематики нових туристичних та екскурсійних маршрутів, підготовці екскурсіводів, організації комплексних пошукових експедицій з виявлення нових туристичних об'єктів, створенні інформаційної бази даних про туристсько-екскурсійні та краєзнавчі ресурси України.

Слід зазначити, що завдання подальшої розбудови Української держави в ХХІ ст. істотно посилюють роль і значення спільки в новітніх історичних умовах. У розгортанні краєзнавчої роботи остання має добрих побратимів і однодумців в особі багатьох органів державної влади, наукових і освітніх установ, громадських організацій, які усвідомлюють, що розвиток краєзнавчого руху є справою величезної державної ваги, стосується всіх ентузіастів, хто не може спокійно спостерігати за тим, як знищується рідна природа, як гинуть або руйнуються пам'ятники національної культури, а безцінні часто виявляються стертими сторінками народної пам'яті.

Як ми знаємо, історія всіх країн і народів показує, що сила кожної країни, нації та її існування засновані на патріотизмі, духовності та любові свого народу до своєї історії та культури.

Відродження історичної пам'яті, духовності та історичної науки та її складова частина повинні сприяти зміцненню національної гідності - місцева історія. Саме Союз, як написано в статуті, повинен виховувати у громадян почуття національної самосвідомості, глибоку повагу до своєї історії, культури, мови, традицій українського народу та інших народів, пов'язані з їх долею, повагу до скарбів рідної природи.

Зараз, коли Україна поступово піднімається з колін, нам слід ще раз подумати про те, як більш повно і ефективно використовувати потужний потенціал краєзнавства для національно-патріотичного виховання народу і особливо молоді. І це також буде залежати від наполегливої роботи членів Союзу, їх ефективних відносин з державними установами, науковими установами та громадськими організаціями, і насамперед з інститутами гуманітарно-правової Національної академії наук України, міністерствами освіти і науки, культури і мистецтв, від організаційної роботи з реалізації положень, викладених у статуті Всеукраїнської

спілки краєзнавців і, нарешті, від допомоги державних органів у центрі і на місцях, їх ставлення до історичної та культурної спадщини.

Профспілкові лідери всіх рівнів, вчені і аматори повинні докласти чимало зусиль для того, щоб краєзнавство у всіх його формах було високо піднято в світі.

Українська держава плідно служила своєму розвитку, і добре ім'я невтомного, самовідданого дослідника минулого батьківщини було оточено належною увагою і звучало з гордістю.

Відповідно до закону України «Про туризм», держава проголошує туризм одним із пріоритетів економічного і культурного розвитку і створює умови для туристичної діяльності.

Поміж основних цілей державного регулювання у сфері туризму - забезпечення доступності туризму та екскурсій для дітей та молоді, людей похилого віку, інвалідів та громадян з низькими доходами шляхом введення пільг по відношенню до цих категорій [12].

Держава приділяє постійну і значну увагу оздоровленню та відпочинку дітей та молоді. Заходи державної політики з підтримки розвитку молодіжного та дитячого сервісного туризму там, де вказана необхідність:

- утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань сприяння молодіжному та дитячому туризму;
- проведення інвентаризації об'єктів туристичної інфраструктури, які можуть бути використані для потреб молоді та молодіжних організацій дитячого туризму;
- розробка та впровадження механізмів підтримки кращих інноваційних проектів громадських та інших організацій, що створюють і просувають туристичний продукт для дітей та молоді на ринку;
- реалізація заходів щодо створення мережі молодіжних готелів;
- розробка пілотного проекту для молодіжного готелю;
- підготовка пропозицій щодо виділення приміщень для молодіжного готелю або земельної ділянки для її будівництва в кожному обласному центрі;
- розробка та затвердження символіки молодіжного туризму;
- підтримка благодійного заходу «Подаруй своїй дитині літо»;

- проведення молодіжних туристичних фестивалів;
- розробка та реалізація маркетингових кампаній для молодіжних готелів та дитячих готелів, оздоровчих закладів на туристичному ринку міжнародного рівня;
- визначення та затвердження орієнтовних тем екскурсійних та краєзнавчих заходів в межах свого регіону відповідно до вимоги до навчальних програм для різних вікових груп дітей та молоді та їх рівню знання;
- включення туристичних та екскурсійних маршрутів подорожей по Україні в навчальну програму середніх загальноосвітніх шкіл;
- проведення Всеукраїнського ярмарку послуг, пов'язаних з організацією дитячих послуг оздоровчого туризму;
- створення інтернет-порталу, сайту для дитячого та молодіжного відпочинку;
- видання сучасних карт, схем, довідників з молодіжних туристичних маршрутів, путівника із зазначенням основних туристичних центрів для шкільної та студентської діяльності молоді;
- просування міжнародного молодіжного туризму в прикордонних районах;
- проведення Міжнародної конференції «Дитячо-юнацький туризм та відпочинок», наукові дослідження в галузі молодіжного туризму;
- дослідження туристичного цінового продукту для дітей та молоді, підготовка відповідних пропозицій, рекомендацій та ін. [13].

В цілях поліпшення організації повноцінного відпочинку, оздоровлення дітей, а також стимулювання діяльності дитячих оздоровчих закладів Кабінету Міністрів Україна визначає, що турбота про здоров'я дітей є одним з головних показників ставлення держави до проблем підростаючого покоління.

Виконання програми дозволить:

- збільшити кількість дітей, охоплених організованими формами відпочинку та оздоровлення;
- матеріально-технічну базу існуючих закладів охорони здоров'я та збільшити їх кількість, зокрема спеціалізованих та спеціалізованих медичних закладів для дітей;
- урізноманітнити і підвищити якість медичних послуг;

- забезпечити високий рівень професійної підготовки співробітників оздоровчих закладів для дітей.

Цілком очевидно, що сьогодні організувати дитячі та молодіжні тури набагато складніше.

Сучасне молоде покоління набагато вимогливіше, і певні фактори вже сформували в їхній свідомості стандарти - середній, трьох- або чотиризірковий рівень обслуговування.

Не всі українські туристичні компанії мають серед своїх пропозицій послуги для дітей та молоді.

Підготовка таких послуг - досить копітке завдання, і щоб отримати економічний ефект, необхідно інвестувати набагато більше, ніж у організацію екскурсії для дорослих. Крім того, специфіка роботи з дітьми в екскурсійних і туристичних поїздках накладає, крім іншого, величезну моральну відповідальність на організатора.

3.2. Перспективи розвитку ДЮТ та краєзнавства в Україні

Останнім часом Державна підтримка ДЮТ та краєзнавства стала більш відчутною. Таким чином, Укрзалізниця забезпечує дітям безкоштовний проїзд до місць їх проживання під час канікул, відпочинку та оздоровлення [4, с. 16].

Слід зазначити і тенденцію до залучення низки культурно значущих, оздоровчих, розважальних організацій та установи в системі ISIC. Міжнародний студентський квиток ISIC дає право його власнику на знижки та пільги при оплаті проїзду в міжнародному, внутрішньому та міському транспорті, проживання в готелях, харчування, відвідування музеїв, театрів і кінотеатрів, клубів, дискотек, спортивних заходів в більш ніж 100 країнах.

Для отримання такого сертифіката молодій людині достатньо мати студентський квиток, надати дані закордонного паспорта та назву навчального закладу англійською мовою.

Адже сьогодні в Україні значно зріс попит на закордонний відпочинок молоді - не слабшає інтерес до подорожей до Туреччини, Болгарії, вже кілька років поспіль українські діти відпочивають в іспанських сім'ях. Стають досить актуальними і загальноосвітні закордонні тури, коли дитина індивідуально або в складі групи відправляється в Англію, Іспанію, Мальту, де поряд з відпочинком у неї є можливість поглиблено вивчити іноземну мову.

На жаль, державна політика в цій сфері характеризується певною непослідовністю. З одного боку, дітям надається безкоштовний проїзд, а, з іншого, вони виставляють неймовірну ціну за проживання в готелі.

В результаті, знайомлячись з величними пам'ятками світової та української культури, діти змушені жити в умовах, досить далеких від поняття «цивілізованих». У той же час матеріальна база, що знаходиться у віданні різних організацій міністерств і відомств, не використовується в повному обсязі, а цільові кошти зі спеціалізованих джерел фінансування, що виділяються з державного бюджету на відпочинок та оздоровлення дітей та молоді, не завжди використовуються за призначенням.

Важливою подією, спрямованою на розвиток внутрішнього та в'їзного молодіжного та дитячого туризму в Україні, є створення мережі об'єктів розміщення, які забезпечували б проживання дітей та школярів за низькою ціною, а також студентів під час мандрівок історичними і рекреаційними центрами країни.

Існує об'єктивна необхідність скористатися досвідом зарубіжних країн в області функціонування популярних і відносно дешевих закладів для мандрівників-хостелів (молодіжних готелів).

Зрештою, сьогодні більш ніж в 60 країнах світу діє більш 4,5 мільйона хостелів, якими користуються близько 35 мільйонів мандрівників, і їх число постійно збільшується [19, с.24].

Подібно готелям, які відрізняються кількістю «зірок» з точки зору комфорту, хостели класифікуються за кількістю «різдвяних ялинок». Найкращий і найдорожчими є «чотириялинкові», які мають окрема їдальня, душ на поверсі, камеру зберігання багажу, побутову кімнату, Інтернет-послуги. У кімнатах такого хостелу зазвичай вміщається не більше шести осіб. Зі зменшенням «різдвяної ялинки» хостели надають менше послуг, тут можливо розміщення до 40 мандрівників в номері, наявність їдальні не потрібно, а вартість одного ліжка зазвичай становить трохи більше долара.

Незалежна Україна має достатню базу для створення мережі таких хостелів у містах, де є вищі навчальних закладів і є велика кількість гуртожитків. Розвиток хостелів є сучасною формою молодіжного підприємництва та сприяє створенню додаткових робочих місць у сфері послуг. В Україні вже розпочалася робота зі створення та розвитку їх мережі.

В останні роки в Україні спостерігається тенденція до погіршення здоров'я дітей і молоді.

Вплив постійно існуючих факторів ризику, незадовільна екологічна обстановка, ускладнена наслідками Чорнобильської катастрофи, перевантаження, особливо в шкільному віці, вони призводять до значного зниження імунітету і розвитку хронічних захворювань у дітей. Шкода, що не представляється можливим забезпечити організоване оздоровлення та відпочинок для всіх бажаючих. Основними причинами такої ситуації є брак коштів і слабка матеріально-технічна база дитячих медичних закладів в незалежній Україні. У зв'язку із цим терміново потрібна координація діяльності всіх міністерств і відомств, здійснення протекціоністської (в першу чергу фінансової) політики з боку держави. Це в першу чергу впровадження спеціалізованих програм туристської підготовки в залежності від вікових та освітніх особливостей дітей та молоді, реалізація оздоровчої та фізкультурно-оздоровчої програми загартовування підростаючого покоління.

Сьогодні досить популярні місця відпочинку дітей та молоді знаходяться в Херсонській, Миколаївській, Одеській областях, Закарпатті, на Полтавщині.

На перший погляд, увага до проблеми туризму в незалежній Україні досить пильна.

Тут і укази президента України, і парламентські слухання про стан і заходи щодо розвитку туризму, і увага до нашої країни з боку Всесвітньої туристичної організації, зокрема приїзд генерального секретаря ВТО в Україну.

Але що стосується дитячого та юнацького туризму, то тут за останні роки не було прийнято жодного законодавчого документа. Потреба, як мінімум, постанови Кабінету Міністрів, Верховної Ради або спільний документ цих вищих органів влади вже давно назріла. У ньому повинні бути чітко визначені завдання туристичних компаній і державних структур у цій сфері, необхідні нові ідеї та рішення для розвитку молодіжного та дитячого туризму в регіоні незалежної України. Адже молодіжні та дитячі екскурсії вітчизняними історичними місцями допоможуть зміцнити у підростаючого покоління українців почуття патріотизму і гордості за свою країну.

ВИСНОВКИ

Формування нових форм організації ДЮТ та краєзнавства в Україні характеризується збільшенням комерційної складової, відкриттям приватних баз відпочинку, організацією нових сучасних програм для дітей. У зв'язку з цим відбуваються зміни в системі взаємовідносин між спеціалізованими підприємствами, що створюють пакети послуг, і споживачами.

Динаміка кількості об'єктів розміщення дітей дає можливість зробити певні висновки про тенденції, але не в повній мірі відображає істотні якісні зміни, що відбуваються в цій складовій дитячого відпочинку.

Поряд з установами, що мають багаторічну історію і досвід надання послуг з відпочинку дітей, відкриваються приватні табори і наметові містечка, які яскраво рекламуються в Інтернеті. У той же час навіть досить висока ціна квитка не може гарантувати високу якість надання послуг. Географія дитячого туризму змінюється, відбувається перерозподіл туристичних потоків, у зв'язку з чим виникають проблеми з організацією безпечного трансферу. Споживачі послуг дитячого туризму і відпочинку стикаються з проблемою вибору в умовах певної невизначеності.

В дослідженні ми розкрили теоретичні основи дитячої краєзнавчої освіти та дитячого туризму. З'ясувалося, що туристична діяльність найбільшою мірою пов'язана з перебуванням людини в різних природних умовах. Найбільшою мірою це визначається тим, що при подорожі по рідному краю така робота найбільш прийнятна по своїй організації стосовно до дітей.

Традиційними формами педагогічної роботи є пішохідні маршрути, екскурсії різного типу, туристичні пам'ятки поїздки, цілеспрямовані прогулянки і так далі. Основний акцент в подібних заходах визначається створенням умов для взаємодії людини і природи і придбанням їм необхідних навичок в цьому відношенні.

Туризм - це особливий вид рекреаційної та спортивної діяльності, вид активного відпочинку, який носить активний характер і передбачає пізнання людиною свого регіону, умов перебування в природному середовищі.

Дитячий туризм - це вид туризму, але в основному він заснований на поєднанні фізкультурних, рухових і оздоровчих заходів. Цей вид туризму це визначає його специфіку віком і фізичними можливостями дітей.

Краєзнавство - це діяльність, спрямована на вивчення історії та культури конкретної країни, однак вона не завжди пов'язана з активним туризмом. Пасивні види краєзнавства включають роботу з картою, фотоматеріалами, відвідування музеїв, цікавих історичних місць і так далі.

Зміст краєзнавчої роботи з дітьми включає в себе ознайомлення їх з природою, історією та культурою рідного краю; вивчення важливих назв вулиці і площі міста, його парків, пам'ятників.

Форми проведення заходу краєзнавчої роботи з дітьми ділиться на прямий (ходьба пішохідних переходів, дитячий туризм, міні-поїздки у вихідні дні разом з батьками, екскурсії, цільові прогулянки тощо) і непрямі, що поглибить та закріпить отримані знання дітей про рідний край (у редакції відеоматеріали, фотоальбоми, читання творів про рідну землю і т.д.).

Однією з характерних ознак формування ринку дитячого туризму в Україні стало зменшення кількості путівок для оздоровлення дітей за рахунок бюджетних коштів і, як наслідок, збільшення кількості пропозицій комерційних активів, які почали виставлятися на продаж на туристичному ринку України. В результаті:

- існує зацікавленість у комерційних продажах для самих закладів дитячого оздоровлення та відпочинку у них є кошти, які дають можливість їх розвивати, інвестувати їх в інфраструктуру і персонал, програма, що збільшує кількість місць для відпочинку дітей на користь комерційних продажів;

- відкриваються нові приватні установи, організуються нові сучасні програми для дітей на орендованих базах колишніх або існуючих таборів, пансіонатів або готелів;

- зріс інтерес до організації дитячого шкільного відпочинку з боку туристичних компаній, які виступають посередниками при продажу путівок в дитячі установи.

Аналіз ситуації, проведений в даній роботі, дозволяє нам стверджувати, що існують значні переваги взаємодії в мережі «дитячий оздоровчий заклад -туристичне агентство». На сучасному етапі існує цілий ряд туристичних агентств, які протягом деякого часу спеціалізувалися на дитячому відпочинку, співробітники мають відповідну освіта і зарекомендували себе як надійні і кваліфіковані фахівці в цьому сегменті. Залучення турагентів до продаж послуг у сфері дитячого відпочинку - запорука успішного розвитку ринку та підвищення якості послуг, що надаються.

Дитячий заклад для відпочинку або оздоровлення по суті є туроператором, який, у свою чергу, реалізує послуги через мережу турагентств. Саме ця структура повністю відповідає потребам всіх учасників процесу. За умови суворого дотримання високої якості обслуговування клієнтів як дитячими установами, так і туристичними агентствами, організація співпраці всіх здатна надати учасникам ринку нові можливості для розвитку ДЮОТ та краєзнавства в Україні.

Проведене нами дослідження не вичерпує глибини обраної нами проблеми.

В якості перспектив для подальших досліджень вказана необхідність розробки нормативно-правових актів, що регулюють забезпечення принципів розвитку ДЮОТ та краєзнавства в Україні, розробки критеріїв оцінки якості та ефективності діяльності організацій ДЮОТ та краєзнавства, розробки регіональних планів розвитку ДЮОТ та краєзнавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко К.А. Природоохоронна кластеризація туристично-рекреаційного комплексу: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.06. К.: Рада по вивч. продукт. сил України, 2009. – 19 с.
2. Абрамов В.В. Історія туризму : підручник / В.В.Абрамов, В.В.Тонкошкур.– Харків : Форт, 2010. – 286 с.
3. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ: Вища шк., 2002. – 407 с.
4. Громадянське виховання особистості засобами дитячо-юнацького туризму і краєзнавства в умовах розвитку української держави : Матеріали Всеукр. наук.- метод. семінару (17 - 24 верес. 2001 р.) / ред.: Л. І. Зеленська. – Дніпропетр. нац. ун-т. Д., 2001. – 99 с.
5. Гоблик В.В. Формування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі (на прикладі Закарпатської області): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05. – Ужгород: Ужгород. нац. ун-т., 2009.– 24 с.
6. Довженко Г.П. История туризма в дореволюционной России и СССР. / Г.П.Довженко. – Ростов н/Д : Изд-во Ростов. ун-та, 1998. – 190 с.
7. Дитячо-юнацький туризм і краєзнавство в Україні та формування гармонійно розвиненої творчої особистості : матеріали доп. та виступів Всеукр. наук.- практ. конф., 26 - 28 трав. 2009 р., ред.: Т. К. Завгородня, М. Ю. Косило. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2009. – 226 с.
8. Діденко Д.Ф. Удосконалення механізмів управління регіональними туристичними кластерними системами: дис... канд. екон. наук: 08.00.05. – Київ: Київський національний університет культури і мистецтв, 2019.– 212 с.
9. Долгова К. Кластерна модель територіального комплексу дитячого туризму та рекреації в Україні. Економічна та соціальна географія. – 2017. № 78. – С. 47-52.
10. Демідієнко О. Я. Основи краєзнавства / О.Я.Демідієнко, О.М. Іонова, В.І. Кузнєцова. – Харків: «Світ дитинства», 1999. – 186 с.

11. Єрко А.В. Роль маршрутно-кваліфікаційних комісій у розвитку спортивно-оздоровчого туризму Волинської області // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер. : Геогр. науки. – 2009. № 8. – С. 151-154.
12. Закон України "Про туризм" від 05.09.95 р. // Відомості Верховної Ради. 1995. №31. (зі змінами, внесеними законом №2608-VI (2608-1) від 19.10.2010 р.). С. 241 - 254.
13. Колотуха О.В. Ресурсний потенціал дитячо-юнацького туризму в Україні // Укр. держ. центр туризму і краєзнавства учн. молоді. – К., 2005. – 116 с.
14. Кашуба Я. М. Формування системи дитячого оздоровлення і туризму: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01. – Луцьк : Луцький державний технічний університет, 2006. – 21 с.
15. Ковач Ш. Організація туристичної діяльності в умовах сучасного закладу освіти / Ш.Ковач, С.Дудіцька, Е.Мадяр-Фазекаш // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота. 2019. № 26. – С. 93-97.
16. Краєзнавство і туризм: освіта, виховання, стиль життя : Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (9 - 11 листоп. 2000 р.) / ред.: В.С. Серебряй. – К., 2000. – 36 с.
17. Колотуха О.В. Дитячо-юнацький туризм в Україні як територіальна соціально-економічна система : проблеми та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02; Ін-т географії НАН України. – Київ, 2005. – 22 с.
18. Каднічанський Д. А. Молодіжний та навчальний туризм. Курс лекцій / Д.А.Каднічанський. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 60 с.
19. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк.– Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 312 с.
20. Краєзнавство в Україні. URL: <https://uk.wikipedia.org/>
21. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України»,

присвяченої 90-річчю дитячо-юнацького туризму в Україні. Збірник наукових праць. –Кропивницький : ЛА НАУ, 2020. – 383 с.

22. Маланюк Т.З. Патріотичне виховання учнів основної школи засобами туристсько-краєзнавчої роботи: монографія / Т.З. Маланюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. – 304 с.

23. Матвієнко-Гарнага Ф. Краєзнавство і краєзнавча робота. Краєзнавство. Географія // Туризм. – 2008. №40. – С. 2-3.

24. Нездоймінов С. Г. Підприємницький вектор розвитку регіонального туризму: Монографія / С.Г.Нездоймінова. – Одеса: Пальміра, 2011.– 344 с.

25. Національна спілка краєзнавців в Україні. URL: <http://nsku.org.ua/>

26. Освітньо-професійна підготовка фахівців з туризму : зб. наук. Праць / за ред. Г.В. Балабанова. – К. : НАУ , 2016. – С. 158-171

27. Організація екскурсійної та туристичної роботи з учнівською молоддю : навч.-метод. посіб. / уклад.: Є.І. Коваленко. – Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. Ніжин, 2008. – 65 с.

28. Пангелов Б. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. Посіб / Б.Пангелов. – Київ: Академвидав, 2010. – 248 с.

29. Скрипченко І. Т. Основні дефініції в дитячо-юнацькому туризмі. Педагогічні науки // Збірник наукових праць. – 2014. № 121. – С. 218- 230

30. Соколов М.І. Міжнародний молодіжний туризм в Україні (70-80-ті роки ХХ ст.) / М.І. Соколов. – Київ, 2002. – 98 с.

31. Фокін С.П., Калите А.В. Безпека туристів у країнах із високим рівнем загроз. Актуальні проблеми регіональних досліджень : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Луцьк, 12–13 грудня 2019 р.). за ред. В. Й. Лажніка. – Луцьк : Вежа-Друк, 2019. – С.30–34

32. Федорченко В.К. Історія екскурсійної діяльності в Україні / В.К.Федорченко, Т.А. Дьорова. – Київ: Вища шк., 2002. – 195 с.

33. Фокін С.П. Спортивний і спортивно-оздоровчий туризм: питання термінологічного апарату. / За ред. проф. С.С. Єрмакова. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2006. №3. – С. 88-90.

34. Фокін С.П. Проблеми термінологічного апарату спортивного туризму. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми виховання і спорту / С.П.Фокін, Ю.А. Манько. –2015. – С.5
35. Фокін С. П. Краєзнавство в системі народної освіти. Краєзнавство. Географія. // Туризм. – 2001. №13. – С. 7–8.
36. Фіцула М. М. Педагогіка : підручник для ВНЗ / М.М. Фіцула. – Київ: Знання, 2000. – 653 с.
37. Цибанюк О. Планування та організація туристичної діяльності дошкільника в умовах сучасного закладу освіти. // Вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича: педагогіка та психологія.– Чернівці, 2009. – № 452.– С.169-175
38. Шумілова І.Ф. Педагогічне краєзнавство : навчальний посібник / І.Ф.Шумілова. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. – 330 с.
39. Шилкіна К.О. Управління підприємствами туристичного бізнесу на принципах кластеризації: дис... канд. екон. наук: 08.00.04. – Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2018. – 268 с.
40. Щепанський Е.В. Державне регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні: теорія, методологія та практика : монографія / Е.В. Щепанський. – Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. та права, 2018. – 325 с.
41. Юрченко С. Міжнародний туризм: навчальний посібник / С.Юрченко. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. – 328 с.